

Χρονιά 1^η: 1924, αρ 1-7

447

2) δὴ ἰσχυρὸν
A. N. S.

Προ. 1061 OF

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1924

Δ. Απρὸς 226/1969

150
(Απρὸς 26 τοῦ Βιβλιοθηκῆς Ν. Καραβῆ,
26-4-1969)

ΔΗΜΟΣΘ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ
ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ
ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ
Κ. Τ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ
ΙΩ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ
ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
Ζ. ΤΑΖΙΕΦ
R. VIVIER
PAUL FORT
HENRI DE REGNIER
KARL EWALT

V

K
/
114

Π
1061

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ- ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1924

ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ...

Γιγάντια λουλούδια πολύχρωμα, πού κάτω χοροπηδοῦσαν ἑκατοντάδες χερουδήμ, λόφοι κάτασπροι σάν ἀπὸ χιόνι, γεμάτοι ἀπὸ λουλούδια μεγάλα ὅσο τὰ δέντρα τῆς γῆς, ποῦχυναν μαζί μὲ τὴ μυρουδιά τους καὶ φῶς σάν ἄπειροι μικροὶ ἥλιοι. Καὶ πάνω πλανόντανε σιγὰ σύννεφα μὲ διάφορους χρωματισμοὺς καὶ μαζί τῆς τρέχανε παίζοντας καὶ ψάλλοντας πολλὰ χερουδήμ...

Μιά μέρα ὅμως, τὰ σύννεφα δὲ γυρίζανε, δὲν πλανώντουσαν, ἀλλ' ἀκίνητα μένανε, καὶ τὰ χερουδήμ καθισμένα πάνω τους, δὲν τραγουδοῦσαν, δὲν παίζανε, ἀλλὰ κοίταζαν κάτω κάτω πού ὁ Πλάστης κατεσκεύαζε. Καὶ οἱ ἄγγελοι κι' αὐτοὶ καθισμένοι στὴν πολύχρωμο χλόη γύρο ἀπ' τὸν Πλάστη κοιτάζανε μὲ προσοχή. Ὅμοια ἔκαναν καὶ τὰ χερουβήμ πού τοὺς ἄρεσε νὰ παίζουσι κάτω ἀπ' τὰ γιγάντια λουλούδια. Εἶχανε μάλιστα ἀνεβεί ἐπάνω τους, ἐπάνω στὰ γιγάντια λουλούδια γιὰ νὰ βλέπουν καλά. Κέμεναν καὶ σιωπηλά.

Ὁ Πλάστης εἶχε χαμογελάσει, τῶδαν ὅλοι, οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ χερουδήμ καὶ ὅλα τᾶλλα, τὴν ὥρα πού κάτω ἔφκιαχνε...

— Μὰ τί νὰ ἔφκιαχνε ;

Ὅλοι εἶχαν τὴν περιέργεια νὰ δοῦν.

Ἀπὸ μέρες ὁ Πλάστης εἶχε ἀρχίσει τὴν κατασκευὴ ζώων. Καὶ ὅμα τὰ ἔπλαθε, τὰ φυσοῦσε καὶ πέρανε ζωὴ, ὕστερα τὰ πετοῦσε στὴ γῆ πού κάτω γύριζε σὰ ζητιάνος ζητῶντας ἐλεημοσύνη.

Καὶ εἶχε κάνει τόσα καὶ τόσα πού φαινόντανε νὰ τρέχουνε στὸν πλανήτη πού πρὶν εἶταν ἔρημος.

Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἔφκιαχνε οὐραγκουντάγκους, μαϊμούδες, ὅταν γιὰ μιὰ στιγμή χαμογέλασε, ἐνῶ εἶταν πάντα σοβαρός.

Μιά μαῖμού μὲ κεφάλι ἄλλου ζώου, μακριτσουλό, βγῆκε ἀπ' τὰ χέρια του.

Τὰ χερουδῆμ δάλανε τὰ γέλια, οἱ ἄγγελοι χειροκρότησαν, καὶ ὁ Ἐωσφόρος πού καθόταν κάτω ἀπὸ ἓνα κίτρινο λουλούδι, χαμογέλασε...

Ὁ Πλάστης ἄμα τᾶντειλε στὴ γῆ, χωρὶς νὰ πάψει νὰ χαμογελά, γρήγορα ἄρχισε ἄλλο ζῶο νὰ φτιάχνει. Καὶ σὲ λίγο εἶταν ἕτοιμο. Αὐτὸ τὸ ζῶο εἶχε τὸ κεφάλι ὅμοιο, ὁμοίωτατο μὲ τῆς μαϊμοῦς πού εἶχε κάνει πρὶν. Τὸ φύσηξε. Τὸ ζῶο κινήθηκε καὶ ἄρχισε νὰ γαυγίζει...

Ἐκανε καὶ τὸ ταίρι του καὶ τὰ πέταξε στὴ γῆ.

Ἄρχισε ὁ Πλάστης ἄλλο. Ἀλλὰ τώρα δὲ χαμογελοῦσε, ξεκαρδιζόταν ἀπ' τὰ γέλια. Ὁ Ἐωσφόρος κοίταζε μὲ προσοχή, ἐνῶ τὰ χερουδῆμ καὶ οἱ ἄγγελοι γελοῦσαν δλέποντας τὸν Πλάστη νὰ γελᾷ.

Κάτι πού ἔμοιαζε μὲ οὐραγκοντάγκο καὶ οὐραγκοντάγκος δὲν εἶταν εἶχε παρουσιαστῆ...

Καὶ ὁ Πλάστης γελοῦσε. Τὸ ἔστησε ὄρθιο.

— Τεῖνε αὐτό; ρώτησαν οἱ ἄγγελοι.

— Αὐτό, αὐτό, ἄσπετο αὐτό, ἔκανε ὁ Πλάστης ξεκαρδισμένος ἀπ' τὰ γέλια καὶ κρατῶντας τὴν κοιλιὰ του, τώρα, τώρα θὰ σᾶς πῶ...

Καὶ θέλησε νὰ φύσηξει, νὰ δώσει πνοή στὸ παράδοξο ζῶο, ἀλλὰ δὲ μπόρεσε ἀπ' τὰ γέλια.

— Μπά! εἶπε καὶ κοίταξε γύρω του.

Εἶδε τὸν Ἐωσφόρο νὰ μὴ γελᾷ, ἀλλὰ νὰ κοιτάζει μὲ προσοχή:

— Ἐλα σὺ τοῦ φώναξε, καὶ φύσηξε δῶ!. Ἐγὼ δὲ μπροῦ τὸ βλέπεις!.

Ὁ Ἐωσφόρος ἔτρεξε καὶ φύσηξε μ' ὄλη του τὴ δύναμη...

Τὸ ζῶο τὸ δίποδο, τὸ ἄψυχο μὲ μιᾶς πῆρε ζωὴ καὶ κινήθηκε. Τὰ μάτια του γενήκαν ὑπερήφανα καὶ κοίταξε γύρω του περιφρονητικά.

Οἱ ἄγγελοι, τὰ χερουδῆμ γελοῦσαν.

— Μὰ τεῖνε αὐτό; ρώτησε ἓνας ἄγγελος τὸν Πλάστη.

— Αὐτός, αὐτὸς εἶνε ὁ σύντροφος τοῦ ζῶου ἐκείνου πού γαυγίζει... τοῦ ἀπάντησε ὁ Πλάστης. Καὶ ἀκοῦτε, ἀκοῦτε!. Θὰ λέει, ὅτι μοῦ μοιάζει, ἔτι τὸν ἔκανα κοιτάζοντας τὴ μορφή μου!...

Τὰ γέλια ξέσπασαν πρὸς δυνάτα, πρὸς ὀρμητικά. Ἀλλὰ δὲ γελοῦσαν μόνο αὐτοί: γελοῦσαν τώρα καὶ τὰ σύννεφα, τὰ λουλούδια, ἡ χλόη, τὰ πάντα. Μόνο ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴ γῆ ἦρθε ἓνα ἀσθενικὸ κλάψιμο.

Τὸ ζῶο ὅμως τὸ δίποδο κοίταξε ὅλους περιφρονητικά καὶ αὐτὸν ἀκόμα τὸν Πλάστη πού εἶχε πέσει κάτω στὴν πολύχρωμη χλόη, ἀπ' τὰ γέλια...

Καὶ κινήθηκε ἔπειτα καὶ δάδισε μέσ' στὸν παράδεισο σὰ σὲ δικό του σπίτι, ἢ μέρος. Ἀλλὰ δὲν ἔκανε καὶ πολλὰ βήματα γιατί τὸ πόδι τοῦ Πλάστη τὸ ὄρηκε σὰ ὀπίσθια... Τὸ δίποδο ζῶο ἔτσι τινάχτηκε στὴ γῆ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

...μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνῆ ἢ λεγομένη Ἁγία Ἁγίων... καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίσαιν οἱ ἱερεῖς τῆς λατρείας ἐπιτελοῦντες εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐννευτοῦ ὁ Ἄρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος...

Πρὸς Ἑβραίους 9-3, 3.7

Ὡ, ἡ κορυφαία τοῦ τραγικοῦ Φόβου καὶ Ἐλέους, κι' ἡ διαλεχτὴ Ἱέρεια τοῦ Κισσοφόρου!

Ποῦ στὸν ἀρόσοιτο, ἔφερνες, βωμὸ δλοκαύτωση φριχτή,
Μαρτυρικοῦ αἶμα φόρου...

Κᾶτι σὰν τρόμου συνοχὴ μπροστὰ στὸν τάφο τὸ νωπὸ
Τ' ἀγνά μου χεῖλη δένει.

Μεσ' ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιάς, φωνὴν ἐφώναξα νὰ πῶ—
Κι' ἀπόφωνο δὲ βγαίνει.

Σὰν ἀστρατὴ πού ἀνοικοκλεῖ, πάλε ἡ φωνὴ ξανακυλᾷ...

Μεσ' στὴν καρδιά μου ἱκέτης,

Πρὸς τὴν αἰθρία τῶν οὐρανῶν, σκῶνω τὰ χέρια μου ψηλά,
Κι' ἀφονος δεσμαίτης.

Μὲ λύτρα νὰ κερδίζονται βαρειά, προστάζουν οἱ Οὐρανοί,

Κάθ' ἀρετὴ καὶ ἀξία,

Μὲ δάκρυα κι' αἶμα τῆς καρδιάς, τῆς λαμπρῆς Τέχνης ἢ σεμνῆ,
Βαθειὰ ἱεροπραξία.

Μεσ' ἀπὸ φλόγες καὶ καπνοὺς, σὰ στὸ Θαβώρ, τοῦ Θεοῦ ἡ εἰδὴ
λάμπει στὴν κορυφὴ τῆς

Κι' ὅπως τὰ δλοκαυτώματα, δίχως προσάναμμα, εἶχε δεῖ,
Στὰ χέρια του ὁ Προφήτης

Νὰν τ' ἀναφλέγη ξαφνικά, στὴν τράπεζα τῆς προσφορᾶς,

Φωτιὰ οὐρανοσταλμένη—

Θῦμα κσι' θύτης, σὰ ἄδυτα τῆς Τραγωδίας ἀναφορᾶς,

Ὅλη ἀστραποκαμμένη!...

Κι' ὅμως, δὲν ἦρθα ὡς ὁ Δαυὶδ μὲ θεῖα τραγούδια δροσερά,

Καθὼς μυρόπνοοι κρῖνοι,

Τοῦ Βασιλῆᾶ, πού πνεύματα τὸν τυραννοῦσαν πονηρά,

Τὴν πίκρα νὰ φαιδρύνῃ...

Μὲ οὐρανοπάροχους ψαλμοὺς χερουβικῶς μὴν καρτερᾶς

Στὴ νάβλα, στὴν κινύρα,

Μέσ' στην καρδιά σου όπου πογεῖ, νὰ ξανανοῖξω τῆς χαρᾶς
Τῆ σφαλισμένη θύρα.

Κι' ἐμὲ στὰ στήθη μου βαθειά, κάτι ἀνεκλάλητα πενθεῖ,
Καὶ μύρεται ἀπ' τὸν πόνο,
Σὰ χώρα ποῦ ἐρημώθηκεν, ὁ λογισμὸς μου—δὲν ἀνθεῖ
Ἄνθος οὔτ' ἓνα μόνο...

Σὰ δέντρο ἀπὸ τῆ ρίζα του, ἔχει ἡ ἐλπίδα μου κοπεῖ,
Κι' ἡ γλυκ' ἀπαντοχὴ μου
Κι' εἶναι, ὡς ὁπώρα ὁποῦ νὰ κοκκινήσῃ ἔχει σαπεῖ,
Κατάπικρη ἢ ψυχὴ μου...

Δὲν ἦρθα, ὦ μοῦσα τραγική, π' ἀπὸ τὸ δάκρυο μεθᾶς,
Σὲ τέτοιαν ἄραχνη ὦρα—
Ποῦ ζωντανὴ σοῦ ἐμέλλετο τῆ νεκρικῆ σου ν' ἀκλουθᾶς
Πομπή, σὰ μυροφόρα.

Νὰ σοῦ κοιμίσω τοὺς καῦμοὺς μὲ μάτια βάλσαμα τερπνά,
Μὲ τὸ γλυκὸ ψέμμα
Στοῦ μαρτυρίου σου τὸ σταυρό, κι' ἐμέ—Ἄδερφή ἢ καρδιὰ ἀγρυπνᾶ,
Καὶ στάζει αἷμα !...

IN MEMORIAM

Μέσα στὴ θεία τὴν ἔκσταση, τὸ ἀνέκφραστο
Τὸ θαῦμα τῆς νυκτὸς ποῦ μὲ βυθίζει,
Καὶ λέω τῶν ἀστεριῶν τὸ τρεμολάμπισμα
Πὼς ὁ ἴδιος τῆς καρδιᾶς μου τὸ ρυθμίζει

Παλμός· σὲ τέτοιες ὥρες κάποιον ἀνάκουστο
Μὲ πλημμυρεῖ βαθειὰ κ' αἰθέριο μέλος
Καὶ νοιώθω τῆ ζωῆ μου τὴν ἀνθρώπινη
Σὰν ἀναρχὴ ζωὴ καὶ δίχως τέλος.

Τότε, μὲς στὴ γλαυκὴ τοῦ ὄνειρου βύθιση,
Σὰ γνωρίζω φωνὲς νὰ μὲ καλοῦνε,
Φωνὲς ἀπὸ μιὰ σφαῖρα, ποῦ ἴσως νᾶζησα
προτοῦ τὸ φῶς τὰ μάτια μου νὰ ἰδοῦνε.

Κι' ἀκούω τὴν αὔρα μέσα στὰ φυλλώματα,
Καθὼς γυρνῶ στὴ σκῆτη μου, σὰ νὰ εἶναι
Κάποια φωνὴ πὺρ γνώριμη, ποῦ κράζει μου:
«Ποῦ πᾶς, καλέ; Μαζὶ μου ἀκόμα μείνε!»

ΒΡΑΔΙΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ

Πάλι ἀπόψε στὴν παλιά μας φοινικιά,
Καὶ τριγύρω τὸ βραδάκι μᾶς ἰσκιώνει.
—Ἄχ! μὰ πόσο ἡ συντροφιά σου εἶνε γλυκειά,
στεναγμὸ μου βραδινέ, φωνὴ τοῦ γκιώνη.

Στὸ κρυμμένο τραπεζάκι τ' ἀκρινὸ
θὰ καλέσουμε τὴ μοῖρα σὰ βραδιάζει.
Ἐν' ἀστέρη θὰ μᾶς φέγγει μακρινό.
Κ' ἐν' ἀγέρι μυστικά θὰ μᾶς ἀγιάζει.

Παραλήρημα ἢ χαρά. Ξεχωριστὴ
κ' ἡ στιγμή, ποῦ στὴν καρδιὰ μου ἡ Νύχτα μπαίνει.
Δὲς ἢ Ἀγάπη μου πὼς σκύβει γελαστὴ
καὶ τ' ἀστέρια στὰ μαλάκια σου ὅλα δένει.

Ἄστρα παίζουν μεσ' στ' ἀμίλητο νερό,
σὰν πνιγμένες μαργαρίτες μεσ' στὴ στέρνα.
Καὶ στὰ πόδια σου ἄλλα ἀστέρια, ἓνα σωρὸ,
τῆς ἀγάπης τὸ μεθύσι ὅλο.—Κέρα...

Τι μᾶς μέλλει γιὰ τῆς Μοίρας τὴ βουλή,
σὰν ὁ Ἀπρίλης φέρνει ρόδα τοῦ ἐρωτᾶ μας...
Τῆς ζωῆς ἀπόψε θέλω τὸ βιολεῖ
μὲ τὰ βάσανα νὰ σκούζει τὰ δικά μας.

Σὰν τὸ φῶς, κάτι μ' ἀγγίζει τὴν καρδιά,
ποῦ στὰ κρῖνα πεταλοῦδες ζωγραφίζει.
Σ' ἀγαπῶ. — Καὶ γύρω στέκεται ἡ βραδιά
τὸ τραγούδι νὰ μᾶς πεῖ, ποῦ μᾶς ἀξίζει.

Πότε γέλιο, λὲς ἀηδόνι κελαιδεῖ.
Πότε κλάμα, λὲς καὶ μοίρεται τρυγόνι.
Στὴν ποδιά σου ξαναγίνομαι παιδί,
τὰ μαλλιά μου κι' ἄς τὰ χαιρεσα. σὰ χιόνι.

Κι' ὅπως πίνω ἀπ' τὸ ποτήρι τὸ κρασί
κι' ἀπ' τὰ χεῖλη σου ἀξεδίψαστα τὴ χάρη,
εἶμαι ὁ Ρήγας, λὲς, τῆς Νύχτας. — Κ' εἶσαι σὺ
μὰ νεράϊδα ἀναστημένη στὸ φεγγάρι.

Κι' ὅπως στάζουν τὰ λογάκια σου, γλυκειὰ
στῆς σιγῆς τὴν πέτρα ἀπάνω νεροστάλα,
τὰ μαλάκια σου χαϊδεύει ἡ Φοινικιά
καὶ τὰ μάτια σου, ἓνας ἴσκιος, τὰ μεγάλια.

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΟΥΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ:

Μὲ τ' ἀηδονιοῦ τ' ἀρχαύλισμα, τὸ γλύκασμα τ' ἀποσπερνὸ
 σ' ἄγγιξε προούτινη ψυχὴ
 ποῦ ἀγαλματώθηκες ὁρμὴ στὸ φῶς, στὸ μεσημέρι·
 κι' ἀντήχησες θρηνητικά, καὶ λύγισε σὲ προσευχὴ
 γονατιστή, τὸ πρὸς τὸ φῶς ἀνάταμά σου τὸ τραχὺ
 κι' ἑκατοσφώθη ἀπάνω σου μιὰ ἀχιτίδα ἀπόνα ἀστέρη
 θαμπὸ καὶ μακρυνό.

Ἴσκιος ἰτιᾶς στὴν πίστη σου τὸ γλύκασμα τ' ἀποσπερνό!
 Κι' ὅπως χεῖλια σουφρωμένα γιὰ νὰ κλάψουν, δειλινὰ
 πούκλεισαν μὲ τὰ σκοτάδια, συντονίσαν τὴ μιλιὰ τους
 μὲ τ' ἀηδόνι κι' ἱστορήσαν σιγανὰ
 τὰ Θαμπά, τ' Ἀγνά, τὰ Ταπεινά:
 τοὺς λυγμούς, τοὺς καῦμούς καὶ τοὺς θανάτους
 κάποιων λουλουδιῶν στοὺς βάτους
 ποῦ τὸ φῶς ποτὲ δὲ φτάνει...

Κι' ὦ ψυχὴ, σὺ ποῦ ὄνειρεύτεται συντριβάνι
 νὰ ραντίσεις τὸ μεσημεριάτικο οὐρανὸ
 πρὶ νὰ πᾶς ψηλὰ λυγίστηκες
 καὶ χιλιόσταλο, χιλιόδακρυο σκορπίστηκες
 νὰ δροσίσης ὅ,τι Ἀγνό, Θαμπὸ καὶ Ταπεινό.

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ...

Ὅλοι μαζί κινούμε, συρφετός,
 γυρεύοντας ὁμοιοκαταληξία.
 Μιὰ τόσο εὐγενικὰ φιλοδοξία
 ἔγινε τῆς ζωῆς μας ὁ σκοπός.

Ἀλλάζουμε μὲ ἤχους καὶ συλλαβές
 τὰ αἰσθήματα στὴ χάριτη καρδιά μας.
 Δημοσιεύουμε τὰ ποιήματά μας
 γιὰ νὰ τιλοφορούμεθα ποιητές.

Ἀφίνουμε στὸ ἀγέρι τὰ μαλλιά
 καὶ τὴ γραβάτα μας. Παίρνουμε πόζα.
 Ἀνυπόφορη νομίζουμε πρόζα
 τῶν καλῶν ἀνθρώπων τὴ συντροφιά.

Μόνο γιὰ μᾶς ὑπάρχουν τοῦ θεοῦ
 τὰ πλάσματα καί, βέβαια, ὅλη ἡ φύσις.
 Στὴ γῆ γιὰ νὰ στέλνουμε ἀνταποκρίσεις
 ἀνεβήκαμε στ' ἄστρα τοῦρανοῦ.

Κι' ἂν πειναλέοι γυρνᾶμε ὀλημερίς
 κι' ἂν ξενοχτοῦμε κάτου ἀπ' τὰ γεφύρια,
 ἐπέσαμε θύματα ἐξίλαστήρια
 τοῦ «περιβάλλοντος», τῆς «ἐποχῆς».

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΑΠΟΜΕΣΗΜΕΡΟ

Ἡ δύση ἀπόψε σέρνεται στὴν κίτρινη ἀκροποταμιὰ
 Κι' ὡς πληγωμένη ἀναρριγεὶ στὰ γυμνωμένα δάση,
 Ποῦ ὥρα τὴν ὥρα καρτερεῖ μὲ τ' ἄγρια βέλη της ξανά
 Νὰ λάμψη ἢ χάλκινη ἀστραπὴ κ' ἢ θύελλα νὰ ξεσπάσει.

Καὶ σὺ, καρδιά, ποῦ ἀστόχαστα μιὰ θλίψη μάταιη σὲ καλεῖ
 Πρὸς τὰ νερὰ ποῦ ἀκινητοῦν γεμάτα πλήθια ὀδύνη
 Κοιμήσου ἀμέριμνα. Ξανά μιὰ ἀνθόγελη ἀνοιξὴ θαρθεῖ
 Μ' ἓνα μονάχα ἐρωτικό ρόδο νὰ σὲ φαιδρύνει.

ΑΠΟ "ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΙΡΑΝΤΑΣ",

J' ai trouvé le silence, et jamais le repos.

PARNY

Τώρα δὲν ἔρχεται κανεὶς στὴν πόρτα πλαῖ ποῦ ἀκαρτερῶ—
 Γνώριμο χέρι ἀδερφικὰ τὸ χέρι νὰ μοῦ σφίξει—
 Μονάχα οἱ ἄνεμοι θρηνοῦν στὴν πόρτα πλαῖ ποῦ ἀκαρτερῶ.

Περνᾷ ὁ καιρός. Πλήθος φορὲς τὴν ἄσπρη ἀπλώνει ζώνη
 Μέσ' στοὺς γλαυκοὺς ὀρίζοντες ἢ ἐξαίσια νύχτα, ἢ φεγγερό.
 Μὲ πλήθια βέλη ἢ Ἄρτεμη διάφανα μὲ πληγώνει.

Περνᾷ ὁ καιρός. Στὴν ἐρημιὰ μὲ τ' ἄγρια ρόδα, ποῦ ξανά
 Στὸς φράχτες πλαῖ καὶ στὶς βραγιές ἐράσματα ἔχουν ἀνθίσει
 Καμμιά φωνὴ ἀπ' τὸν ὕπνο τῆς τῆ νιότη μου πιά δὲν ξυπνᾷ!

Καὶ μόνο οἱ ἄγριοι πελαργοί, ποῦ τὴ φωλιὰ ἔχουν στήσει
 Σ' ἐνὸς πεσμένου ἀρχοντικοῦ τὸν ἀνοιχτὸ φεγγίτη, ὀρμοῦν
 Κι' ὅλο πετοῦν καὶ θορυβοῦν σ' ἓνα ἱερὸ μεθύσι.

1923

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Z. TAZIEFF και R. VIVIER

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΛΟΚ

Το καλοκαίρι του 1921 πέθανε στη Ρωσία ο ποιητής Άλεξανδρος Μπλόκ, ένας από τους ανθρώπους εκείνους που ήξεραν να ορίσουν με τη μεγαλύτερη ακρίβεια και ένταση, στον κύκλο του λυρικού τραγουδιού, τον άπειρο και λεπτό μυστικισμό της σλαβική, ψυχής.

Ο Μπλόκ άνηκει στην τάξη των ρώσων ποιητών που υπέστησαν την επίδραση του Solovion. Γι' αυτούς όπως και για κείνον, το πόν είναι η αναζήτηση των μυστικών νόμων της ζωής κ' η θρησκευτική και περιπαθής αγάπη της γυναίκας και της πατρίδας, — της Ρωσίας εκείνης που προσορισμός της είναι να ζει σαν το Χριστό και να υποφέρει όπως ο Χριστός. Ός το ποίημα των Δώδεκα, όπου ο Μπλόκ επικαλείται τα επαναστατικά σποτάδια, το θείο αυτό πεπρωμένο της έσταυρωμένης Ρωσίας περνάει λευκοντυμένο.

Ο Μπλόκ στην αρχή ήταν ένα άδολο και ζωηρό παιδί που περπατούσε χωρίς να προσέχει στο έδαφος και πρόσχε μόνο τα μυστηριώδη πράγματα. Στους πρώτους στίχους του, γραμμένους από τα δεκαοχτώ ως τα είκοσι χρόνια του, προαισθάνεται την αποκάλυψη ενός ιδανικού καθήκοντος. Η στάση του μπρός στη ζωή άποτελείται από τη ζωηρή και φλογερή προσδοκία μιας αλήθειας που τον κυκλώνει, ενός ανώτερου και ώραιου νόμου που θάγαπηθεί απ' όλους, θά έξιώσει και θά κυβερνήσει τον κόσμο. Όπως ο Pouchkine και ο Lermonov, ο Μπλόκ πιστεύει πως ο ποιητής είναι ο κήρυκας της αλήθειας και πως δεν του επιτρέπεται να κάνει «τραγούδια της τύχης».

Το ιδανικό αυτό, ο ποιητής το φαντάζεται προσωποποιημένο, που θάρθει και θά ένασρκώσει τη θεία ωραιότητα σ' αυτόν τον κόσμο. Αυτή είναι η έννοια των «Ποιημάτων στην Όραία Κυρία». Σε μια γοητευτική άτμοσφαιρα, που μάς θυμίζει κάποιου τοπεία του Burne—Jones, μια ύπόσχεση φλέγεται σαν μυστηριώδες ήλιοβασιλευμα. Ο ποιητής περιμένει την εμφάνιση κι όλη του η ψυχή προχωρεί προς Έκείνη, με μίαν αγάπη σφοδρή, πλατειά και εύλαβητική, θερμη σαν πάθος και συγχρόνως ταπεινή. Όλόκληρος είναι μια έπιθυμία για τη στιγμή που Έκείνη θά βγει από το μυστήριο και θά γίνει λαμπρή πραγματικότητα:

Σε προαισθάνομαι: Τα χρόνια περνούν πλάι μου.

Πάντα σε προαισθάνομαι με την ίδια μορφή.

Ο όρίζοντας φλογίζεται από μια φλόγα δυνατή.

Κ' εγώ σε περιμένω σιωπηλός, γεμάτος από αγωνιώδη αγάπη.

Μά η άναμονή παρατείνεται και γίνεται άνησυχία. Άν Έκείνη δεν είναι η ποθητή μορφή;

Όλος ο όρίζοντας φλογίζεται, η εμφάνιση πλησιάζει.

Όστόσο φοβάμαι: δε θάναί η μορφή της.

Τί κόλαση, αν η ζωή δεν φέρνει Έκείνη, την άναμενόμενη! Άν εκείνη δεν μάς παρουσιάζει μίαν ανώτερη έννοια, η ζωή θά μείνει σά να μην υπήρχε εκείνη. Θα γίνει άκόμα χειρότερη, γιατί η ψυχή μας θάπογοητευθεί και θά νοσταλγει.

Η άνησυχία κυριαρχεί στην ψυχή του, σαν σ'έναν άλλο Πάρσιφαλ. Ο ίπότης ματεβαίνει από τάλλογο του, τεντώνει τ' αυτί του στα θροίσματα του δάσους όπου χάνεται η βεβαιότης του. Είναι Έκείνη που έρχεται με τόσο άθρομβο βήμα η είναι ο άέρας η το πενό; Έκείνο που κουνήθηκε άνάμεσα στους σκοτεινούς κορμούς, μή-

πως είναι το αντιφέγγισμα των φύλλων που φωτίζονται από τη λάμψη του ήλιου; Στα τραγούδια αυτά των ψιθύρων με τη λεπτή άμφιβολία, η Κυρία σβύνεται κάθε δευτερόλεπτο, σά δαχτυλίδι γαλάζιου καπνού. Ποτέ δε φαίνεται άρκετή ώρα για να είναι κανείς βέβαιος πως αυτή ήταν, για να διακρίνει τα χαρακτηριστικά της...

Τραγούδια με όμιζλες χρωματιστές, φευγαλέες, εύμετάβλητες. Όστόσο τραγούδια έντελως ανθρώπινα από τη φυσικότητα και την άπόλυτη δροσιά τους. Όλα δίνονται με λίγα χαρακτηριστικά, — άχυρα που τα παρασέρνει η αύρα και που περνώντας σχεδιάζουν ένα πρόσωπο. Και τα πρόσωπα αυτά δοσμένα με σκοτεινούς ύπαινημούς, έχουν μίαν ύπαρξη όρισμένη, όχι έντελως ύλική, που την όφείλουν στην καθαρότητα και τη γυμνότητα της ιδεογραφικής τέχνης που μάς τα άνακαλεί στη μνήμη. Το ύπόλοιπο μέρος του πίνακος άποτελείται, γύρω στα λίγα αυτά χαρακτηριστικά, από άτμοσφαιρα έτοιμη να διαλυθεί, δημιουργημένη από τη μαγική τέχνη της διατάξεως των γραμμών. Ποίηση έντελως μοντέρνα από τις στιγμιαίες έμπνεύσεις της, μα αιώνια γιατί οι στιγμές που υποβάλλει, όσο φευγαλέες κι αν είναι, κάνουν τη συνδυετική άλυσσιδα μιας προσωποποίησης, μιας και της αυτής, έμπνευσμένης από μίαν έξακολουθητική έσωτερική ζωή.

Το θαύμα αυτής της τέχνης, — που κάνει νάναπηδά στη σύγχρονη ρωσική ποίηση, με μέτρο, η άφηρημένη έννοια, οι σπάνιες εικόνες και τα έπίθετα, — είναι σά να δημιουργεί χωρίς ύλη έναν κόσμο, που όστόσο δεν άποτελείται από καθαρή φαντασία, ένα παιγνίδι φαντασίας κι όχι ένα καταφύγιο για μια ψυχή άηδισμένη από τη ζωή — άλλά έναν κόσμο αληθινό, που είναι με μια λέξη αυτή η πραγματικότης.

Στο βάθος των φθινοπωρινών δειλινών που είναι τυλιγμένα μέσα σε μυστηριώδη παραπετάσματα, ισρά φώτα όνειρευόονται σαν καντήλια εκκλησιών. Η πίστη στριφγυρίζει μέσ' στις πάχνες, φαίνεται πως άποροφήθηκε από τη νύχτα που πλησιάζει, μα δυναμώνει και πετάγεται όλόκληρη σε μια φωτεινή γραμμή που μαντεύεται μέσ' στη σιτιά.

Οι εικόνες αυτές της ψυχής, το παραμυθένιο αυτό χρώμα (κ' έχει που δεν ύπάρχει παραμυθένιος κόσμος) χρησιμεύουν ως έκφραστικό μέσο στον ποιητή, που ξέρει την ψυχή του, μα παραστρομημένος από το ιδανικό του που τον ύπνωτίζει, δεν γνωρίζει άκόμα την πραγματικότητα. Για να δώσει την έξωτερική ζωή στα μέρη της ψυχής του, που είναι μακρυνές έπιθυμίες, άπραγματοποίητες, διαλέγει σύμβολα και θρούλους. Μά τα σύμβολα κι' οι θρούλλοι αυτοί του χρησιμεύουν μόνο για να δημιουργήσουν μίαν άτμοσφαιρα άρκετά καλιά κι άπραγματοποίητη, για να μπορέσει να κάνει γνωστό τον έσωτερικό πόθο του. Επίσης δεν προσέχει στις όρισμένες εκείνες λεπτομέρειες, στα χαρακτηριστικά εκείνα γνωρίσματα κάθε έποχης. Οί θρούλλοι του δεν είναι καμιάς έποχης, καμιάς χώρας.

Στη συλλογή του τα «Σταυροδρόμια» το προαισθημα του άσυμβίβαστου της ζωής με τις ανάγκες της ψυχής όξύνεται. Αρχίζει να ξεσκεπάζεται η πραγματικότης: μοιζεί πολύ λίγο με τάντιφεγγίσματα της προσδοκίας. Μά ο έσωτερικός κόσμος έχει άκόμα τόση αυτάρκεια που άκτινοβολεί έξω. Σκιές, που μόλις διακρίνονται, περπατούν η μια πίσω από την άλλη, ένα παραθυράκι άνοίγει λίγο: το πεπρωμένο γλιστρώνει έξω κι όλοι ξέρουν πως τίποτα δεν είναι βέβαιο... Σ' ένα παλάτι, ο βασιλιάς περνάει μόνος στο βάθος των έξωστών, η βασίλισσα είναι άρρωστη κι ο ποιητής θρηνηί και κάποιος του άπαντάει σαν ήχώ... Το δωμάτιο των παιδιών είναι γαλάζιο, ένα άθρομβο χέρι σταμάτησε την κίνηση του ρολογιού, όλα είναι ήσυχια, μά όλ' αυτά είναι πλαστά. Στο σκοτεινό παράθυρο φαίνεται τρομαχτικός ο δρόμος...

Λίγο-λίγο τα όράματα του ποιητή έξωτερικεύουν μίαν κατάσταση άνησυχης προσδοκίας. Έκείνο που περιέμενε, δε θάρθει άσφαλώς: Μά τότε τί θαρθεί; Πρέπει να φοβόμαστε για κείνο που θάρθει. Ο ποιητής το φοβάται άκόμα περισσότερο, γιατί

ἀρχίζει νὰ μουςκεύει ἀπὸ τὸ περιβάλλον, σὺν ἀπὸ ὑγρὴ καὶ ψυχρὴ ομίχλη. Τὰ πράγματα τὸν διαπερνοῦν καὶ βγαίνουν ἀπὸ μέσα του σὲ μορφὴ ποιημάτων, ἀφοῦ πάρουν πρῶτα τὸ χρώμα τῆς ψυχῆς του. Αὐτὸς πού πήγαινε πρὸς τὴ ζωὴ, φέρνοντας τὸ ἐγὼ του σὺν προσφορά, βλέπει τώρα τὴ ζωὴ νὰ ρεχεται σ' αὐτόν. Θέλει δὲ θέλει αὐτὸς ἐκείνη πλησιάζει μὲ τὸ μυστικισμὸ τῆς καὶ πρέπει νὰ τὴν νοιώσει, γιατί ἄλλοιῶς θὰ τὸν σκεπάζει μὲ χάος καὶ νύχτα. Σ' ἓνα ποιήμα του ὁ Μπλόκ ἀκούει νὰ πλησιάζουν τὰ βήματα τῆς ζωῆς καὶ προσπαθεῖ μὲ ἀγωνία νὰ συλλάβει τὸ ρυθμὸ τους.

Βγῆκα νὰκούσω, νὰ συλλάβω,

Μέσ' στὴ νύχτα, κρότους μακρυνούς, φωνῆς κοντινῆς..

...Πῶς νὰ καταλάβω ἀπὸ ποῦ ἔρχεται αὐτὸ τὸ βῆμα,

Κι' ἀπὸ ποῦ θάνατηδῆσει ἡ εὐχη αὐτὴ φωνή...

Τὸ μυστικὸ φεύγει ρεχάτο μέσα σὲ μιὰν ἀστραπή... Καὶ μένει τὸ αἶνιγμα πελώριο ἐντὸς του καὶ δὲν ἔχει παρὰ νάρησει τὸν ἑαυτὸ του νὰ κυλιστεῖ στὰ κύματά του.

Τώρα ὁ ποιητὴς ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ τὸν κόσμο. Ἄοριστία καὶ πραγματικότης συνεινώνονται. Ὁ Μπλόκ ὑποτάσσεται ἐξίσου στὴν ὁμῆ πραγματικότητας καὶ στὸ μυστικισμὸ του.

Τὰ πράγματα τὸν ἔχουν διαπεράσει, οἱ ἄκρες τους τὸν ξεσκίζουν καὶ φυτεύονται μέσ' στὰ τραγούδια του μὲ τόσο λαμπρὸς λέξεις πὺν νομίζεις πὺς εἶναι ἡ ἴδια ἡ πραγματικότης. Μερικὲς λεπτομέρειες ἔχουν ἓνα ρεαλισμὸ τόσο ὀξύ, τόσο καθημερινό, πὺν εἶναι ἀπροσδόκητες: σ' ἓνα σαλόνι, ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ὀδυνηρὴ συνάντησι, ὁ ποιητὴς μὲ μαῦρο φράγκο, συνέρχεται ἀπὸ τὴ σκοτοδίνη κρατώντας στὸ χέρι του ἓνα «χάλλινο πόμολο πόρτας». Ἔτσι τὰ ἀντικείμενα κυριεύουν τὸν ποιητὴ μὲ τυραννία ἀπόλυτη. Δὲν κάνει αὐτὸς τὰ πράγματα (ὅπως ἓνας Verhaeren πὺν ἡ προσωπικότης του ἰσοῦται μὲ τὸ σύμπαν καὶ τὸ ξεπερνάει), ἀλλὰ τὰ πράγματα κάνουν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ διαφέρει τελείως ἀπὸ τὸν Baudelaire. Αὐτὸς ὅταν ζωγραφίζει ἓνα «Φορμίμ» περιγράφει μὲ μεταμορφώσεις τόσο λαμπρὲς καὶ μαγευτικὲς, πὺν μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ πραγματικότητα. Δὲν ἀφίγεται στὸ πρᾶγμα, γιατί τὸ ἀληθινὸ πρᾶγμα εἶναι ὁ ἑαυτὸς του. Ἡ πραγματικότης δὲν ἔφυγε ἀπ' αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς τὴ διάλεξε καὶ μένει κύριος τοῦ ἀντικειμένου του καὶ τοῦ τρόπου πὺν διάλεξε αὐτό. Ὁ Baudelaire εἶναι ἓνας πολιτισμένος. Ὁ Μπλόκ ἓνας Σκύθης. Ὁ κόσμος γι' αὐτόν εἶναι νέος, ὁ κόσμος ἔχει ὅλη τὴν πρώτη του δύναμη. Ὅλα τοῦ κάνουν ἐντύπωσι, μοιάζει μὲ παιδί. Δὲν εἶναι ἐλεύθερος νὰ διαλέξει, περιγράφει τὴ φύση χωρὶς συγκρίσεις, χωρὶς εἰκόνες, ὅπως τὴν δέχεται ἐκεῖνος. Μὰ συγχρόνως μιὰ προσωπικὴ εὐαισθησία (πὺν δὲν εἶναι οὔτε ὕψος, οὔτε πόξια, οὔτε ἐνσυνείδητη κατεργασία) διαπερνά μὲ ἀνεξίτηλο χρώμα τὸν κόσμον αὐτόν πὺν τὸν δάγκωσε τόσο δυνατὰ καὶ τὸν χιμαιροποιεῖ μὲ τέτοιο τρόπο, πὺν νὰ τοῦ ἀρίνει κιόλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πραγματικότητος, ὅστε νὰ βγαίνει ἓνα φανταστικὸ ἄγνωστο. Αὐτὸ γίνεται μὲ φυσικότητα καὶ χωρὶς καμιά ἐπιτήδευσι, καὶ ἀλευθείας ἡ πραγματικότης μπαίνει στὸν φανταστικὸν κόσμον. Τὰ πράγματα μένουν ἀκριβῶς ὅπως εἶναι καὶ ὅσο ὀσον παίρουν ἓνα ἐντελὸς διαφορετικὸ ὕψος. Οἱ νόμοι τῶν σχέσεων τους ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ ἓνα νέον νόμον. Ὁ ποιητὴς τὰ μετέφερε στὸν κόσμον του καὶ τὰ ὑπέταξε στὴν ἐπίδρασί του, πὺν τὰ ἀνατρέπει γιὰ νὰ τὰ τακτοποιήσει μ' ἓνα ἄγνωστο σχέδιον. Τοὺς νόμους τοῦ κόσμου του ὁ ποιητὴς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς διαμορφώσει μόνος του. Ὑπάρχουν ἐντὸς του ἀσυνείδητα ριζωμένοι.

Πρὸς σ' αὐτὰς τὶς δυνάμεις, πὺν προέρχονται ἀπὸ τὸ αἰνιγματικὸν βάθος του καὶ πὺν τὸν ἀνασηκώνουν χωρὶς νὰ θέλει, ὅπως ἡ φουσκοθαλασσιὰ τὸν κολυμβητή, ὁ ποιητὴς οὔτε σκέπτεται καὶ νὰ κλειθῆσει. Δὲν εἶναι ἄνθρωπος τῆς Δύσεως ὅστε νὰ τὸν ἐνδιαφέρει ἡ διατήρησι τοῦ ὀρθολογισμοῦ του καὶ ἡ αὐτοέρρευνα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ πετάξει μὲ πείσμα τὴν ἰσχυρογνομοσύνη του, πὺν θὰ μπορούσε νὰ τὸν σύρει σὲ

ἀπροσδόκητα μέρη. Οἱ ἐσωτερικὲς του αὐτὲς δυνάμεις, — πὺν ἀποτελοῦν τὴν προσωπικὴ ἐκδήλωσι τῆς γενικῆς ὑπεροχῆς — εἶναι τόσο ὀρηκτικὲς πὺν τοὺς παραδίεται ψυχῇ καὶ σώματι καὶ πρὸ πάντων ὅταν τὶς βλέπει νὰ ἐκδηλώνονται καὶ στοὺς ἄλλους. Ἄς διαβάσουμε τὸ μέρος ὅπου ὁ ποιητὴς, τὴ νύχτα περιμένει τὸ κυρισμὸ τῆς γυναίκας του πὺν, σπρωγμένη ἀπὸ τὸ πάθος, ἔχει πάει νὰ δοθεῖ. Μουρμουρίζει ἀπλά: «Εἶμαι μόνος, θὰ συγχωρήσω, δὲ θὰ πῶ τίποτα». Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀνεύθυνοι. Πρέπει νὰ γαποῦμε νὰ συγχωροῦμε..

Ἀπὸ τὸν πόθον τῆς συλλήψεως τῆς αἰωνίας καὶ σκοτεινῆς ἐννοίας τῆς ζωῆς καὶ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ του στὶς διαταγὰς τοῦ πεπρωμένου, ὁ Μπλόκ σ' ἓνα συγκινητικὸν ποιήμα ἀκολουθεῖ τρελλὰ ἓνα πρόσωπο πὺν εἶδε στὸ δρόμον. Ἔνας συνωστισμὸς τὸν σταματάει στὸ σταυροδρόμι. Ἡ ἄγνωστη, ἀπὸ τᾶλλον μέρος, τὸν φωνάζει, μὰ αὐτὲς δὲν μπορεί νὰ τὴν πλησιάσει, περιπλανιέται, τὴ χάνει.

(Στᾶλλον φύλλον τὸ τέλος)

PAUL FORT

BALLADE FRANÇAISE

Τὶς χιόνινες ῥόδες τῆς ἐκύλησεν ἡ Ἀγῆ μὲς στὸν ὀρίζοντα. Προβάλλει ἡ γῆ μέσα σ' ὄχρον φωτὸς ἐναλλαγῆς. Ἀντανακλῶνται σ' ἓνα ὑγρὸ βουνὸ τὰ στερονά ἀστέρια καὶ τὰ γαλάζια ζῶα πίνουν τὴ γλῶσση τὴν ἀσημένια.

Ἡ ὀρθρινὴ δροσιὰ στὴ γλῶσση λαμποκοπᾷ καὶ μὲς σ' αὐλάκια τρέχει, σὺν αἶμα νεανικό. Θεσμῆ, σμίγει τὰ ῥόδα τῆς Ἀνατολῆς καὶ κυλᾷ πάνω στοὺς λόφους ὀουμπίνια καὶ μαργαριτάρια.

Ὁ ἀέρας τρέμει, δροσερός καὶ γαλανός. Γλυκειὰ διαβαίνει ἡ αὔρα. Τὰ βελουδένια μπράτσα τῆς κυλοῦν στὸν δέντρων τοὺς λαμους καὶ μαγεμένα ἀπ' τὶς θωπιεῖς τὰ δέντρα, σαλεύουν τὰ φυλλώματά τους μέσα σὲ ρίγη φωτεινά.

Φῶς προινό, ἀναγέννησι τῆς μέρας καὶ τῶν ὄντων, ὅσον κι' ὀ ἔρωτας ἀξίζει! — Ἔν' ἀπ' αὐτὰ τὰ διαυγῆ προινά, στὸν οὐρανὸ ὀνειρευτήκα ν' ἀνέβω, πάνω σὲ σκάλες ἀπὸ φῶς. Κυμάτιζαν στοὺς ὄμους μου οἱ σημαῖες τῆς Ἀγῆς καὶ τὶς δυνάμεις μου βαλσάμωναν τῆς γῆς οἱ ἀνθοί.

Οἱ μῦλοι, τ' ἀνθη, οἱ πεταλοῦδες, τὰ πουλιά μιὰ συνοδεία πὺν ἐπάλλετο ἀπὸ ἀρώματα, πετάγματα καὶ φῶς. Περνοῦσαν καὶ ξαναπερνοῦσαν τὰ φτερά τους, ὄλον χἀδι ἐρωτικό, μέσα στὸ φῶς.

Μιὰ ὀόρατη καμπάνα, πὺν ἀπ' τὴν πύλη πὺν τὸ σχῆμά τῆς στὸν οὐρανὸ ὕψωνόταν, ἐρρῦθμιζε τὸ πέταγμα μιᾶς ὀρθρινῆς ἀχτίνης, πὺν ἐπέταγε λιχνίζοντας χῆλια χρυσᾶ κουδουνάκια.

Ἀπὸ τὶς ὀρθρινὲς ἀχτίνες, πὺν ἐπάλλαν μέσα στὸ χρυσάφι, σὲ χρυσωμένες συμφωνίες ἔπερτε τὸ φῶς. Στὶς χρυσῆς χαράδρες τῶν βουνῶν, στὰ χρυσᾶ τῶν λειμῶνων κύματα, στὶς χρυσῆς τῶν δασῶν πτυχῆς, ἔψαλλεν, ἔψαλλε τὸ φῶς!

Κι' εἶχα στὸ νοῦ μου αὐτὸ τὸ νόμον: Ὅποιος ἀγαπᾷ τ' ὀραῖο, θ' ἀγαπᾷ καὶ τὸ φῶς. Τ' ἀπλετο φῶς τῆς μέρας, πέρασε μὲς στὸ μέτωπό μου, ῥόδινο ἀπὸ τὸν πυρετό, κι' ἀλλάζοντας τὸ δρόμον του, δροσίσε τὸ αἶμά μου. Καὶ θαρροῦσα, κλείνοντας τὰ μάτια ἀπὸ ἡδονή, τόσο ἡ μέρα ἦταν γλυκειά, τέλειο τὸ φῶς, ὅτι τὸ πνεῦμα μου ἔβλεπεν, ἀνάμεσ' ἀπ' τὸ μέτωπό μου, τὸν οὐρανὸ μὲς στοὺς χεμῶνες καὶ πάνω στὰ βουνὰ πάλι τὸν οὐρανὸ!

HENRI DE RÉGNIER

ΤΑ ΦΥΛΛΑ

Τὸ φῶρεμά σου, ἀργό, βῆμα με βῆμα, ἀνασηκώνει
τῶν χρυσῶν φύλλων τὸν τριγμὸ καὶ τῶν πεσμένων ρόδων,
καὶ στὸ σταχτὶ τὸ δειλινό, πού ἡ ἡμέρα ἀργὰ τελειώνει,
κουράστη τὸ φθινόπωρο ν' ἀκούη τίς τόσες κρῆνες.

Καθὼς δίπλα στ' ἀπέραντα, βουβὰ νερὰ διαβαίνεις,
ὄλο ἀγωνία τ' ἄγαλμα, με κεφαλὴ σκυμμένη,
ἀκούοντας μέσα στήν ἠχώ τὸ βῆμα τ' ἄλλου χρόνου,
μόλις πού σὲ κοιτάζει πιά καὶ δὲ σ' ἀναγνωρίζει.

Στὰ γκρίζα οὐράνια, τὰ μαρμάρειά της μάτια ὑψώνει
ἡ Ἑστία κι' ὁ βουβὸς Ἑρμῆς πίσω ἀπ' τὰ δέντρα κρύβει
βάθρο πού δὲν ἔχει ὄνομα καὶ φαίνου προσωπίδα.

Στὸν καθαρὸ καθρέφτη, πού στὸ χέρι σου κρατεῖς
τὸ πάρο, θλιβερὸ κι' ὄγρο, κρατεῖς καθρεφτισμένο,
με τὰ νερά του, τοὺς θεούς, καὶ τίς γλοερές πρασιές του.

CREPUSCULE D' AUTOMNE

Κατάγλωμες, γεροπιαστὲς καὶ σὰ δυὸ φιλενάδες,
ἡ Λύπη κι' ἡ Γαλήνη σ' ὀδηγοῦν στὸν ἥσκιον ὄπου,
μέσ στὸν παλιό, σκιερὸ καὶ μελαγχολικό μας κῆπο,
μαδοῦνε σιγαλὰ τὰ ρόδα τ' ἀποκοιμισμένα.

Ἡ ὄψη τῆς σιωπῆς στὶς γαλαζόχρωμες τίς κρῆνες
κοιτάζεται νὰ σβύνη, στὸ νερὸ βαθειά, πού πέφτει
στάλα με στάλα καὶ ξυπνᾷ τὰ ἥσυχα περιστέρια
μέσα στοῦ δέντρου τὸ χρυσὸ καὶ τῶν παλιῶν του φύλλων.

Γιατὶ ἦρθε τὸ φθινόπωρο μαζί με τὴν ὀμίχλη.
Κι' ὅταν βαδίζεις, ἓνα φάσμα μπρός σου ἀποτραβιέται
καὶ σοῦ χαμογελά, γιατί ἦταν ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός σου.

Τ' ἀγκάθι τώρα ἐφύτρωσε στοῦ μπουμπουκιῦ τὴ θέση.
Τὸ παρελθόν, βραδιὰ-βραδιὰ ἀπ' τὸν ἥσκιο μεγαλώνει.
Σταλιά-σταλιά καὶ ρόδο-ρόδο ὁ χρόνος πιά πεθαίνει!

HOMMAGE

Τῆς στέρας τὸ νερὸ ὁ Δεκέμβρης ἔχει κρυσταλλώσει.
Ὁ πύξος σιωπηλός, πασπαλισμένος ἀπὸ πάχνη.
Σὰν ἀπὸ ἀτσάλι λαμπερὸν ἡ αὐγὴ, γάλλικη ἡ δύση.
Σφουρίζει ὁ ἀέρας καὶ τὰ στήθη τοῦ Ἔρωτα δαγκάνει.

Ριγεῖ ἡ θεὰ κι' ὁ μαῦρος ὁ κισσός, σὰ δολοφόνος
τ' ἄγαλμα πνίγει στὸ λαιμό. Ἐνας Φαῦνος μεθυσμένος,
με τὸ σκληρὸ του ἀσπί, πού ὄλο ποθεῖ ν' ἀκολουθήσῃ
τὴ Νύμφη, ἔχει τὸ πόδι του σφιχτὰ φυλακισμένο.

Πέθαναν ἡ γιορτὴ με τίς χαρὲς καὶ τὰ ὄργανά της!
Τὸ γερασμένο θέρος διώχνει τώρα πιά ὁ χειμῶνας
καὶ πέθανε πιά ἡ χαροπὴ, παλιὰ ζωὴ τοῦ πάροκου.

Μὰ ἀνάμεσ' ἀπ' τὸ θάνατο, τὸν ἄνεμο, τὸν ἥσκιο,
στὶς συμφωνίες του ἀθάνατο καὶ στοὺς ρυθμούς του μένει,
λιπόθυμο ἓνα φλάουτο νὰ τραγουδεῖ στὰ χιόνια...

ΣΤΡΟΦΕΣ

Τὸ χελιδόνι τὸ ἀλαφρὸ καὶ τὸ γερμένο ρόδο
ἀγγίξαν τὰ μαλλιά σου καὶ σοῦ χάιδεψαν τὸ χέρι,
κι' ἀπάνω στὸν κατάλευκο τὸ λόφο ἦρθε ἡ ζωὴ σου,
γιατὶ τοὺς δρόμους τῆς γλυκειᾶς αὐγῆς εἶχες παρμένους.

Ἐλα ἡ γωνιά σὲ δέχεται κι' ἡ πόρτα εἶν' ἀνοιγμένη.
Οἱ δόλοστροι τοῖχοι ἐδῶ σκορποῦν τὴ δροσο τῆς εἰρήνης
κι' εἶναι τὸ κλῆμα πράσινο, στὴ στέγη πού ἀνεβαίνει.
Ἐλα τὸ γλυκὸ σπῆτι στολισμένο σὲ προσμένει.

Μὰ ὅμως τὸ σπῆτι τὸ γλυκὸ, πού βλέπει στὴν αὐγὴ
βλέπει ὅμοια καὶ πρὸς τὴ βραδιὰ, τὴ νύχτα, τὸ σκοτάδι.
Τὸ ρόδο, πού χαιρέτησεν ἡ αὐγὴ θὰ μαραθῆι,
τὸ κλῆμα, ἀκόμη πράσινο, θὰ ἰδῆς νὰ κοκκινίσῃ.

Καὶ θεὸ νὰ ἰδῆς τὰ φύλλα καὶ τὰ ρόδα νὰ αἰμοσταζοῦν.
Ἡ χαραυγὴ πού σ' ἔφερε, σὲ πάει πρὸς τὴν ἐσπέρα.
Μεῖνε πιστὰ στὸ τζάκι μας, πού εἰρήνη βασιλεύει,
κλεισε τὴν πόρτα τὴ βαρεῖα καὶ μὴ τὴν ξανανοίγῃς.

Γιατὶ ἂν θὰ ξανακατεβῆς ἀπ' τὸν καθάριο λόφο,
πού σ' ἔχει φέρε, ψάλλοντας στὴ χαραυγῆ, ἡ ζωὴ σου,
γρήγορα θάβρης, ὑπουλα, σὲ δυὸ ἀνάμεσα πέτρες,
τὰ βᾶτα νὰ παραφυλοῦν τὰ χέρια νὰ ματώσουν.

Καὶ στὴ σιὰ, πού ἀμφίβολοι οἱ ἀνέμοι, τριγυροῦνε,
πού σοῦ φυσοῦν στὸ πρόσωπο καὶ πού σφυραῖν στὰ πόδια,
θὰ νοιώσῃς, με τὸ στόμα τους στὸ στόμα σου νὰ φεύγῃ
μιὰ μελανὴ φτερούγα, πάνω ἀπὸ τὸ μέτωπό σου.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

(Ο ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ)*

... Κ' έπειτα ήρθε τὸ «Φθινόπωρο». Στὸ μεγάλο αὐτὸ διήγημα καὶ στὶς τελευταῖες συλλογές του «Βραδυνοὶ Θρύλοι» καὶ «Ἄπλοι Τρόποι» διαφαίνεται ἓνας ὁμοιογενὴς αἰσθητικὸς ἐρεθισμὸς. Ἔχουν ἔντονο κοινὸ χαρακτηριστικὸ τὴν προσπάθεια τοῦ τεχνίτη γιὰ μιὰ πλήρη ἀμοιβαίότητα νοήματος καὶ μορφῆς. Ἡ προσπάθεια αὐτή, — πού κατὰ τὴ γνώμη μας δὲν ἔμεινε μόνο προσπάθεια, ἀλλὰ ἔγινε ὑπόδειγμα μὲ σημαντικότερες ἀξιώσεις, — εἶναι κάτι τελείως νέο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ τουλάχιστον πεζογραφία. Κι ὁ Χρηστομάνος πολὺ προτιήτερα ἔδωσε δείγματα παρόμοιων αἰσθητικῶν σχεδίων, ἀλλὰ πάντα λιγότερο ἐξελιγμένος καὶ συκρατημένος στοὺς κοινούς ἐξωτερικούς τρόπους.

Τὸ «Φθινόπωρο» εἶναι ἰδιαίτερος οἰκογενειακὸ διήγημα. Τὸ νεοελληνικὸ διήγημα ἔχει μείνει πολὺ μέσα στὴν οἰκογένεια, ἔχει ἐντροφήσει στὸ σπίτι. Εἶναι συνέπεια τῆς φυλετικῆς ἐνατενίσσεως στὴν οἰκογένεια, πού ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὴ βάση καὶ τὸ διακριτικότερο χαρακτηριστικὸ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμα καὶ τὸ διήγημα τῶν νέων, πού εἶναι τελείως ἀνόμοιο κι ἀσύνητο μὲ τὸ διήγημα τῶν παλιῶν, — πρᾶγμα πού παρουσιάζει ἓνα ἐνδιαφέρον καὶ ἀξιωματικὸ φαινόμενο, γιὰ τὴν πεζογραφία τοῦ ἀμέσου παρελθόντος δὲν κλείνει ἐντός της μιᾶν ἀσημαντότητα δικαιολογητική, — κι αὐτὸ μένει μὲ ξεχωριστὴ εὐχαρίστηση στὸ περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς δρίζεται σὲ πληθωρικὸ βαθμὸ στὸ «Φθινόπωρο», ἴσως μάλιστα καὶ σὲ ἀγνότερη ποιότητα ἀπὸ ἄλλα παρόμοια ἔργα, γιὰ τὴ παθητικὴ αὐτὴ ἱστορία κινεῖται ἀνάμεσα στὶς συνθήκες ἑνὸς ἀρκετὰ περιορισμένου ἐπαρχιακοῦ περιβάλλοντος. Ἐπιμένουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ γιὰ νὰ τονιστεῖ ὁ ἐλληνικὸς χαρακτήρας τοῦ ἔργου, πού τοῦ ἀμφισβητήθηκε τόσο εὐκόλα.

Ἀλλὰ τὸ ξεγέλασμα αὐτὸ δὲν εἶναι μονομερὲς καὶ περιπτωσιακὸ. Προέρχεται ἀπὸ τὴ συνολικὴ παρανόηση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων μιᾶς νέας τέχνης, — γιὰ τὸν τόπο μας, — πού ἐπικοινωνεῖ ἀδιάκοπα μὲ τὶς ξένες διανοήσεις καὶ προσπαθεῖ νὰ ανταποκριθεῖ σὲ κάποιες λεπτές ἰδιοτροπίες τοῦ σημερινοῦ πνεύματος, πού εἶναι αἰσθητικὰ ἀπαιτητικότερο καὶ προηγμένο τοὺς τελευταίους καιροὺς.

Τὸ «Φθινόπωρο» ζεῖ μέσα σὲ μιὰν ἀτμοσφαῖρα ἀμφιβολιῶν. Ἡ ρόμπα τοῦ πατοῦ, πού γλυστρᾷ ἀθόρυδη καὶ περίεργη στὰ δωμάτια καὶ στοὺς διαδρόμους μὲ βήματα ἀσταθῆ κι ἀβέβαια, τὸ ἐρωτικὸ εἰδύλλιο τῆς κόρης πού παρουσιάζεται σ' ἓνα δραματικὸ καὶ παθητικότερο ἀντιπερισπασμὸ ἐναλλαγῆς αἰσθημάτων καὶ ὑποψιῶν, τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα γύρω στὴ Φύση πού ἀποτελοῦν τὶς ποιητικὲς ἐκείνες σελίδες τῶν μεγάλων περιγραφῶν, — ὑπάρχει ἡ ἐκδοχὴ πὼς τὸ διήγημα ἔχει βγεῖ ἀπὸ μιὰ σειρά φθινοπωρινῶν τραγουδιῶν τοῦ ποιητῆ, — ἡ σειρά αὐτὴ τῶν ἀπροσδιόριστων πραγμάτων καὶ αἰσθημάτων δημιουργεῖ τὴν ἀτμοσφαῖρα τῆς ὑποψίας καὶ

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ μελέτη.

τῆς ἀμφιβολίας. Παντοῦ ἡ ἐξαντλητικὴ ὑπόψια γιὰ κάποιο ἐνδεχόμενο κ' ἡ ἀνήσυχη ἀμφιβολία γιὰ τὸ παρόν: τὸ βαθύτερο ψυχικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐπαρχιακῆς ἐκείνης ἱστορίας. Θὰ ἦταν βασικὸ ἐλάττωμα ἢ τουλάχιστον ἐλάττωμα τῆς ἀφομοιωτικῆς ἐλληνόπρεπης τέχνης, — ὅπως τὴ λένε, — ἂν προσπαθούσαμε νὰ τοποθετήσουμε στὸ φῶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ σκιοφωτός. Καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀντικαλλιτεχνικῆς αὐτῆς τοποθετήσεως θὰ ἦταν ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἐξέλιξη τῆς ἰσχυρότατης, συμπεκνωμένης ἐκείνης ὑποβολῆς πού ἀναδίνει ἓναν ἀπέραντο σκεπτικισμό.

Ἀναπόφευκτη συνέπεια ὄλων αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς γόνιμης ἐκείνης σειρᾶς τῶν ἀπλῶν καὶ διάφανων ἔργων τῆς πεζογραφίας μας τοῦ ἐγγύτατου παρελθόντος. Εἶναι μὲ τέτοιον τρόπο σχεδιασμένα, ἔχουν τέτοια τὴ δημιουργικὴ σύλληψη, πού δρίζονται σὲ πετυχημένη ἀμοιβαίότητα μὲ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεση. Ἀλλὰ τὸ «Φθινόπωρο» καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης αὐτῆς ἔχουν ἄλλη καλλιτεχνικὴν ὕφην κ' ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπὸ τὰ ἀπλά καὶ ἤρεμα ἔργα. Ἐκείνα ὀρίζουν μ' εὐκολία καὶ ἀκρίβεια τὰ πράγματα καὶ τὶς διαθέσεις. Στὸ «Φθινόπωρο» κυριαρχεῖ ἡ ἀμφιβολία. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ πρῶτο διάβασμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, θέλησα κάποτε νὰ ὀρίσω τὸ περιεχόμενό του. Μὰ δυσκολεύτηκα πολὺ νὰ τακτοποιήσω τὶς ἐντυπώσεις μου. Ἀμφέβαλλα γιὰ ὅλα. Καὶ νόμισα πὼς ἡ ἀμφιβολία ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ καιροῦ πού εἶχε μεσολαβήσει. Ἀλλὰ καὶ τὸ δεῦτερο διάβασμα τὴν ἴδια ἐντύπωση μου ἄφησε. Τὸ «Φθινόπωρο» εἶναι τὸ ἔργο τῆς Ἀμφιβολίας.

Σημειώσαμε παραπάνω πὼς ὁ Χατζόπουλος δὲν εἶναι στὴν Ἑλλάδα ὁ πρῶτος ἐργάτης τῶν τεχνικῶν αὐτῶν τρόπων τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ συγγενικὴ ἐργασία τοῦ Χρηστομάνου εἶναι πολὺ παλαιότερη ἀπὸ τὸ «Φθινόπωρο». Ἀκόμα κι ὁ Πλάτων Ροδοκανάκης πρὶν ἀπὸ τὸ Χατζόπουλο ἐργάστηκε μ' ἐνθουσιασμὸ κ' ἐμπιστοσύνη στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τέχνης. Ὁ Χατζόπουλος ἴσως νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος. Μ' αὐτὸ δὲ θέλουμε νὰ πούμε πὼς ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν δὲν εἶχε συνεχιστὲς ἡ σχολή. Ἀπεναντίας. Στὸς νεώτερους τεχνίτες τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τέχνης βρῆκε ἀπήχηση πολὺ γόνιμη. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἔδωσαν ἀκόμα τὸ ἔργο τους. Ἀκόμα δοκιμάζουν τὶς δυνάμεις τους. Ὅπως θὰ ἔκαναν καὶ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλους τεχνικούς τρόπους. Ἐνῶ ὁ Χατζόπουλος χρησιμοποίησε τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τέχνης σὲ μιὰν ἐποχὴ ὀριμότητος, ἀσφαλῶς στὴν πιὸ γόνιμη.

Τρία ὀνόματα: Κ. Χρηστομάνος, Κ. Χατζόπουλος, Πλ. Ροδοκανάκης. Μ' ὅλες τὶς μεταξύ τους διαφορές, οἱ τρεῖς αὐτοὶ λογοτέχνες εἶναι δημιουργοὶ ἑνὸς νέου ρεύματος λογοτεχνικῶν ἀντιλήψεων στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐργασία τους πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ κι ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ συνδετικοῦ αὐτοῦ κρίκου. Ἀκόμα ἡ συμβολὴ τους στὴ γλωσσικὴ κίνηση εἶναι σημαντικότερη. Ἀποτελεῖ ἓνα ἱστορικὸ σημεῖο στὴν ἐξέλιξη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας. Ἴσως νὰ εἶναι ὁ δεῦτερος σταθμὸς τῆς Δημοτικῆς ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη. Ἐργάστηκαν γιὰ τὴν καλλιτέπεια καὶ τὴν ἀδρότητα τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου*.

* Ἄν θέλουμε νὰ τοποθετήσουμε τὸ «Φθινόπωρο» στὸν εὐρύτερο κύκλο τοῦ παγκόσμιου διηγήματος, ὑπάρχει φόβος νὰ ξεγελαστοῦμε εὐκόλα στή

* Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ γλώσσα τοῦ «Βιβλίου τῆς Αὐτοκράτειρας Ἐλισάβετ» παρουσιάζει ἀρκετὲς ἀνωμαλίες. Ὁ Χρηστομάνος δὲν κατεῖχε ἀκόμα τὴ Δημοτικὴ. Ἡ λογοτεχνικὴ του ὁμως φιλοπονία κ' ἡ αἰσθητικὴ του δεξιότης ἔδωσαν ἔπειτα τὴν «Κερένια Κούκλα», πού εἶναι ὑπόδειγμα φραστικῆς εἰκαμψίας καὶ μουσικότητος.

συγκριτική εργασία μας. Τὸ ξεγέλασμά μας θὰ μοιάζει μὲ τὴν παραπλάνηση τῶν ἐξερευνητῶν ἐκείνων ποὺ ἡ θελόνα τῆς πυξίδας τῶν παρεξέκλινε ἀπὸ τῆ μαγνητικῆς δυνάμει ἰσχυροῦ μεταλλικοῦ ὄγκου. Καὶ τέτοιοι ὄγκοι ὑπάρχουν πολλοὶ γύρω στὴν Τέχνη μας, ἐντελῶς κρυμένοι, χωνεμένοι κάτω ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικό μας αἰσθητήριο.

Ἄσφαλῶς τὸ «Φθινόπωρο» ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ μοντέρνου ρομάντζου—διηγήματος. Προπάντων τὴν ἀδιαφορία πρὸς τὴν τελεία ἔλλειψη ὑποθέσεως. Αὐτὸ ὅμως ἔχει γίνεи τόσο παραδεκτὸ τοὺς τελευταίους καιροὺς, ὥστε εἶναι κοινὸ γνῶρισμα τῶν τριῶν τετάρτων τῶν συγχρόνων πεζογράφων. Τὴν ἔλλειψη ὑποθέσεως ἀναπληρῶνει ἡ διακοσμητικὴ τέχνη τῶν λεπτομερειῶν. Ἄλλὰ κι αὐτὸ σχεδὸν εἶναι ἓνα κοινὸ γνῶρισμα, ὅσο καὶ τὸ πρῶτο. Ἵπάρχει καλὸ ρούσικο διήγημα, καὶ στὸ νορβηγικὸ, καὶ στὸ γερμανικὸ, καὶ στὸ γαλλικὸ ἐνὸς-δύο, τῶν μόνων ἀξιόλογων νεογᾶλλον πεζογράφων. Ὡστόσο ἐνῶ τὸ «Φθινόπωρο» ἔχει τόσα κοινὰ γνωρίσματα μὲ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ἐκείνων, διαφέρει ἀπὸ κείνα, ὅπως κ' ἐκείνα μεταξὺ τους. Στὸ «Φθινόπωρο» δὲν ὑπάρχουν οἱ ὑστερικοὶ ὄραματισμοὶ τοῦ Ἀντρέγιεφ, οὔτε ἡ θερμὴ ἀφηγηματικότης τοῦ Γκόρκυ. Οὔτε ἡ ὑπομονὴ ἐνὸς Χάμφουν νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ παρῆθῃ μίαν ἀπειρία μικροσυλλογισμῶν, ποὺ κινδυνεὺν γύρω στὴ Σκέψη καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ βγεῖ ὁ ἄνας, ὁ ἀποκρυσταλλωμένος συλλογισμὸς. Ἡ παρακολούθησι τῆς φευγαλέας αὐτῆς σειρᾶς τῶν μικροσυλλογισμῶν μὲ τὸν περιέργου καὶ ἀπρόσμενο τρόπο τῆς ἐναλλαγῆς τῶν εἶναι τὸ μοναδικὸ πρωτότυπο συστατικὸ τῆς στωϊκῆς παραδοξολογίας τοῦ συγγραφέα τῶν «Μυστηρίων». — Οὔτε ἡ πληθωρικὴ καλωσύνη καὶ τρυφερότης τοῦ «Βιβλίου τοῦ Μικροῦ Ἀδελφοῦ», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἰσχυρίστηκαν πῶς δὲν ἔχει ἡ ἀφορμὴ τοῦ «Φθινόπωρου». Σ' ἐκεῖνο ὑπάρχει μιὰ διαύγεια σχεδὸν κλασικὴ, ἐνῶ σ' αὐτὸ κυριαρχεῖ, ὅπως σημειώσαμε, ἡ ἀσάφεια καὶ τὸ ὑπονοούμενο, σὲ βαθμὸ ποὺ ἡ ἀρχὴ του νὰ καίαντάει γρίφος. (Ἐκεῖ ἴσως τὸ ἔργο νὰ εἶναι καὶ κάπως ἐλαττωματικὸ γιὰ τὸν κοινὸν ἀναγνώστη). — Ἐπίσης τὸ «Φθινόπωρο» δὲν ἔχει τὴ σταθερὴ καὶ ζυγισμένη σκέψη τοῦ Ρομαίν Ρολλάν, οὔτε τὴν κομψὴ ἔμπνευσι τοῦ Ἀνρί Μπαρμπύς.

Ἡ σειρά τῶν διαφορῶν αὐτῶν, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ συνεχιστεῖ ἀκόμα, μὲ τὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἀντίστοιχῆς σειρᾶς τῶν κοινῶν γνωρισμάτων, μᾶς ξαναγυρίζει στὸ θεμελιώδη νόμο τῆς ἐξαρτήσεως τῆς ἐξωτερικῆς τεχνικῆς ἀπὸ τὴν ψυχικὴ διάθεσι καὶ τὴν ἰδεολογικὴ πρόθεσι, ἂν ὑπάρχει.

Τὸ «Φθινόπωρο» εἶναι ἡ ἀφήγησι ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ μὲ ἀθόρυδη συγκίνησι εἶδε τὸν κόσμου τῶν λεπτῶν ὑπάρξεων νὰ τελειώνει τὴ διαδρομὴ τοῦ ἀνικανοποίητος καὶ παρεξηγημένου. Μιὰ νότα ρομαντικὴ ἀκούγεται ἀπαλὰ κ' ἄνας ἄκρατος λυρισμὸς μᾶς κάνει εὐαίσθητους καὶ μᾶς διατρέχει τὸ σῶμα μ' ἓνα ρίγος ἠδονικὸ, σὰν ἀνάμνησι ἐνὸς ρίγους ἀπὸ κάποιαν ἰδανικὴ ψυχικὴ εὐτυχία. Γι' αὐτὸ κ' ἡ ἀφήγησι στὸ «Φθινόπωρο» προχωρεῖ μὲ δῆματα νωχελικὰ καὶ ἀδέδαια.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

“ΓΥΡΩ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ,”

“ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ,”

(ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“*Εγὼ μαι κείνο τὸ πουλί,
ποῦ στή φωτιὰ σιμώνω,
καίγομαι, σάχη γίνομαι,
καὶ πάλι ξαναγιῶνω!*”
(Δημ. δίστιχο—Ἐρωτόκριτος)

Ἄλλὰ παράλληλα μὲ τίς δυναμικὲς αὐτὲς προσπάθειες τῶν λογίων καὶ τῶν ἀτόμων γιὰ τὴ δημιουργία συνειδήσεως στὸν ἑλληνικὸ κόσμου, παράλληλα λέγω, μὲ τὸ πνεῦμα αὐτό, συνεβίβριζε καὶ μιὰ ἄλλη προσπάθεια, καθαρῶς λαϊκὴ, τῆς ὁποίας τὰ δημιουργικὰ ἀποτυπώματα μᾶς ἔδωκε ἡ λεγόμενη δημοτικὴ ποίησι. Κυρίως ἐδῶ, σὰν κατέργαττα καὶ σχεδὸν φυσικὰ ταῦτα ἀπομιμήματα, πρέπει νὰ ζητήσουμε τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῆς περιόδου ἐκείνης, ὅπου τὸ λαϊκὸ πνεῦμα ἀποτύπωσε ἐντονώτατα τοὺς πόθους καὶ τίς ἐλπίδες του, τοὺς καύμους του καὶ τὰ μαρτύρια, μὲνα λόγο, ὀλόκληρο τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του καὶ τὸν πλοῦτο τῶν αἰσθημάτων του· γιὰ τὴν ἔργα τῆς δημοτικῆς, ὅπως λένε, μούσας, δὲν περικλείουν μόνον ὄρισμένες ψυχικὲς καταστάσεις καὶ δὲν εἶνε τὰ γεννήματα τῆς φαντασίας τούτου ἢ ἐκείνου τῶν τεχνιτῶν, ἀλλ' εἶνε τὸ πιστὸ καὶ καθολικὸ καθρέφτισμα μιᾶς ἐποχῆς στή λαϊκὴ τῆς ὄψι καὶ φαίνονται σὰν ἐργασία ΣΥΝΟΛΟΥ· κ' ὄχι μονομερῶς σὰ δημιουργία ἀτόμων· καὶ τοῦτο, γιὰ τὸν δημοτικὸς τραγουδιστῆς, παρ' ὅλη του τὴ μόρφωσι, ὀρίσκειται πλησιέστερα πρὸς τίς λαϊκὲς ἀντιλήψεις καὶ τὴ λαϊκὴ πραγματικότητα, πρὸς τὸ ἐθνικὸ πνεῦμα μιᾶς περιόδου, γενικῶς· αὐτὸς τὸ βλέπει καὶ τὸ ἀντιλαμβάνεται, τὸ αἰσθάνεται καὶ τὸ περιγράφει τέλος, ἐρχόμενος σχεδὸν σάμεσι ἐπαφῆ μᾶζι του, ἀποτελώντας αὐτὸς ὁ ἴδιος μέλος τῆς λαϊκῆς πραγματικότητος καὶ δρῶντας ἀνάμεσὸ τῆς· ἀπ' ἐναντίας ὁ τεχνίτης καὶ γενικώτερα ὁ μορφωμένος καλλιτέχνης, ποὺ προσπαθεῖ, στή δημιουργία του, νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸ λαϊκὸ πνεῦμα, παρ' ὅλη τὴν ἐπαφῆ του μὲ τὸ περιβάλλον του, δὲν τὸ κατορθώνει τόσο χαρακτηριστικὰ, ὅσον ὁ λαϊκὸς τραγουδιστῆς· συνεπῶς λαϊκὴ ποίησι σημαίνει τὴν ποίησι ἐκείνη, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ὁποίαν ἀποκρυστάλλωσε σ' ἔργο τέχνης, τεχνίτης λαϊκός, δηλαδή, ἄνθρωπος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ μᾶζα καὶ ποὺ ὀρίσκειται σὲ συνεχὴ ἐπαφῆ μᾶζι τῆς· γιὰ τοῦτο ἡ δημοτικὴ ποίησι, παρ' ὅλες τίς ἀντιρρήσεις τῆς ἐπιστήμης (*) ἀπαυγάξει αὐτὴ τὴν ἐθνότητα

(*) Πραβλ. Πολίτη Ν. «Γνωστοὶ ποιηταὶ Δημοτικῶν ἀσμάτων» 1915, ὅπου ὑποστηρίζεται πῶς καθ' αὐτῶς δημοτικὴ ποίησι δὲν εἶναι νοητὴ, δηλ. ποίησι ποὺ βγαίνει

στό βάθος της, και περικλείνει αυτή την βαθύτερη ψυχολογία της.

Μάλιστα, όπου δὲν υπάρχουν λογοτεχνικά ἔργα ἢ ἱστορικά μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ φανερώναται ἡ Ἐθνικὴ Ζωή, στίς διάφορες φάσεις της, ἐκεῖ τὰ δημοτικὰ τραγούδια μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰν τὰ ἐπίσημα χρονικά τῆς ἐποχῆς, ποῦ καθρεφτίζουσι καὶ μάλιστα κατὰ περισσώτερον, νὰ θεωρηθοῦν, δηλαδὴ, σὰν ἀφετηρία μιᾶς νέας φιλολογίας, αὐτὸ ποῦ πρεπε νὰ γείνει στὸν τόπο μας· γιατί κατὰ τὸ ἔντονο τῆς φράσεως, τὸν πλοῦτο τοῦ ζωϊκοῦ αἰσθηματοσ καὶ τὴν τεχνικὴν της, τέλος, ἀριότητα καὶ πλοκή, ἢ δημοτικὴ μας ποίηση ὑπερτερεῖ ὅλα τὰ μέχρι σήμερον δημιουργήματα τῆς δημιουργικῆς καθὼς λένε, φαντασίας· οὐδέποτε ἢ λογία ποίηση, τόσο ἢ δημοτικὴ, ὅσο κι' ἢ καθαρεύουσα, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἔργο καθαρῶς ἐθνικὸ, ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας· μονάχα ἢ δημοτικὴ ποίηση, τόσο γιὰ τὸ ἐνιαῖο τῆς γλώσσης, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πίστῃ ἀπεικόνιση κι' ἀποκρυστάλλωση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, στέκεται μέχρι σήμερον σὰν τὸ καθ' αὐτὸ μέγα κι' ἀληθὲς ἀνυπέβλητο λογοτεχνικὸ μνημεῖο, τὸ μόνο ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ σταθεῖ σὰν ἀφετηρία τῆς νέας φιλολογίας μας. (*). Εὐτυχῶς ἢ ἑλληνικὴ Γῆ δὲν ἔπαυσε νὰ παράγει συνεχῶς ὄλο καὶ νέα ποιητικὰ ἀποτυπώματα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὅπου τὸ λαϊκὸ πνεῦμα ξαναίγεται πρὸς ὄλους τοὺς ὀρίζοντας τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς κι' ὅπου θερμὰ καὶ ζωηρὰ περιγράφει τίς ποικίλες ψυχικότητες, ποῦ τότε τὸ συνεχλόνιζαν καὶ ποῦ σήμερον τὸ συγκινοῦν· γιατί στὰ δημοτικὰ τραγούδια, εὐθὺς μετὰ τὴν πτώση τῆς Κων)πόλεως, βλέπουμε καὶ τίς πρῶτες ἀκτίνες τῆς ἀναγεννήσεως νὰ φωτίζουσι τὸ πνεῦμα τῶν δημοτικῶν ποιητῶν καὶ μέσα στοὺς θρηνηκοὺς στίχους τοὺς μαζὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν νὰ χαιρετίζεται κι' ἢ ἐλπίδα τοῦ ἐθνικοῦ σηκωμοῦ· ἐνῶ στοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας ἤχουσαν τὰ θεῖα τροπάρια τῆς τελευταίας λειτουργίας καὶ πρὶν ἀκόμη ὁ τελευταῖος τῶν Κωνσταντίνων πέσει μπροστὰ στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, βλέπουμε τὸν ποιητὴ τῆς «Ἀλώσεως» τῆς Κων)πόλεως νὰ στρέφεται πρὸς τὸ μέλλον καὶ νὰ προφητεῦει τὴν

ἀμέσως ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ· τὴ σημερινὴ θέση τοῦ ζητήματος· βλέπει κανεὶς στὴν «εἰσαγωγή» τῆς μεταφράσεως τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Murray τὴ γραμμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Μενάρδο.

(*) Ἐὰν ἐξαίρεσι κανεὶς τὰ λαμπρὰ, πραγματικῶς, ἔργα τῆς κρητικῆς μουσῆς τὰ ποιηθέντα κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδας, ποῦ κι' αὐτὰ δὲν ἀπνοῦν, κατὰ μέγα μέρος παρὰ δημοτικὰς ἀντιλήψεις, πολλὰ λίγα δημιουργήματα μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰν καθ' αὐτὸ Ἐθνικὰ, ἄξια προσοχῆς· τὸ ἔργο τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, καθὼς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Βιλαροῖτου καὶ τοῦ Κρυστάλλη, παραβαλλόμενα μετὰ τὸν ἐπιβλητικὸν σὲ ποιότητα ὄγκον τοῦ «Ἐρωτοκόπου» φαίνονται σὰ μειραζιώδη· τὴν μετὰ τὴν Πτώση τῆς Κων)πόλεως δημοτικὴ καὶ λογία παραγωγή, τὴ γραμμένη στὴ δημοτικὴν γλῶσσαν, δημοσίευσεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ Emil Légrand στὴ μνημειώδη «Bibliothèque Vulgaire Neogrec que se τόμους 10—Paris 1880—1909· ὁ αὐτὸς εἶχεν ἐκδόσει προηγουμένως τὰς ἐξῆς συλλογὰς, ἀναφερομένας ὅλας στὴ νεοελληνικὴ δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ ἱστορία: «Collection des monuments κ.λ.π.» premiere serie σὲ τόμους 19—Paris 1869—1872, σπανιωτάτην σήμερον καὶ τὴν ἐπίσης σπανίαν «Collection des monuments κ. λ. π.» Nouvelle serie σὲ τόμους 7—Paris 1874—1875.

ἀνάσταση τοῦ Γένους· κι' ἐνῶ οἱ περισσώτεροι τῶν ἀστῶν συζητοῦσαν γιὰ τὸ θρησκευτικὸ δόγμα, κι' ἐνῶ οἱ πλοῦσοι προτιμοῦσαν τὸν Τούρκο κατακτητὴ ἀπὸ τὸ Λατῖνο δεσπότη, μόνος ὁ λαϊκὸς τραγουδιστῆς ὑψώθηκε ὡς τὴν σφαῖρα τῆς τραγικῆς ἐκείνης στιγμῆς, ὅπου μιὰ φυλὴ ὀλόκληρη δουλώνατο, σκορπίζοντας μετὰ τοὺς στίχους τοῦ τὴν ἐλπίδα· ποτὲ ἐθνικὸς ἢ δημοτικὸς ποιητῆς, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν περιστάσεων, δὲν στάθηκε σὲ ψηλότερη βαθμίδα ὀραματισμοῦ καὶ ποτὲ δὲ διεκήρυξε μεγαλοφωνότερα τὴν αἰωνία πίστη τοῦ στὴν παντοτεινὴν δυνάμη τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου· μετὰ λόγια τοῦ θεοῦ χαράχθηκαν, μέσα στὴ λαϊκὴ ψυχὴ καὶ ποῦ μέχρι τὰ σήμερον ἀπετέλεσαν τὸ θεμελιώδες δόγμα μιᾶς ὀλόκληρης πολιτικῆς, διελάλησε καὶ διετράνωσε τὴν πίστη του :

*Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἢ γῆ, σημαίνουν τὰ πουργάνια,
σημαίνει κι' ἢ ἁγία Σοφία τὸ μέγα μοναστήρι,
μετὰ τετρακόσια σήμαντρα, μεξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος,
νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ ναῦγη ὁ Βασιλέας·
περιστέρα κατέβηκε ἀπὸ τὰ μέσα οὐράνια :
πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τᾶγια !...
Παπάδες πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεις κεργιά σβυσθῆτε,
γιατί ἔνε θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλη νὰ τουρκέψη
μόν' στείλιτε λόγο στὴ Φραγγιά νὰρθοῦνε τρία καράβια
τόνα νὰ πάρει τὸ σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο.
τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο τὴν ἁγία τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν !»
Ἡ Δέσποινα ἐταράχθηκε κι' ἐδάκρυσαν οἱ κορες...
— Σώπασε κυρὰ Δέσποινα καὶ σεις κόρες μὴν κλαῖτε,
πάλι μετὰ χρόνια μετὰ καιροῦς, πάλι δικὰ μας εἶνε !» **

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ποῦ μιλοῦσε μετὰ τὴν θερμὴν κι' ἐπιβλητικὴν γλῶσσαν τοῦ ποιητῆ τοῦ παρσίματος, δὲν ἦταν μόνον ποιητῆς—ἄτομο, κλείνοντας στὴν ψυχὴν τοῦ τὸν καὶμόν του, ἀλλ' ἦταν ὁ λαὸς—προφήτης, ὁ λαὸς—ΣΥΝΟΛΟ, ποῦ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ δείχνει τὰ θαυμαστότερα δείγματα τῆς θεϊκῆς πίστεως τοῦ πρὸς τὸ μέλλον· ὅπου βλέπετε νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ μέλλον ἀκόμη καὶ μέσα στὴν καταστροφὴν, ἐκεῖ περιμένετε γλῆγωνα καὶ μιὰν ἀναγέννηση, μιὰ δημιουργία, μιὰ νέα ζωὴ· κι' ὁ δημοτικὸς ποιητῆς, ὁ λαὸς—προφήτης, δὲ δῖεψευσε τὴν πίστην του· ὁ τελευταῖος τοῦ στίχου ἀντήχησε σὲ τις ψυχὰς καὶ σὲ τὰ στήθη κίνησε τὸ κύμα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐλπίδας, γινόμενος ὁ κρυφὸς πόθος καὶ τὸ προφητικὸ σύμβολο ὄλων τοῦ τῶν προσδοκίων καὶ ὄλων τοῦ τῶν τάσεων· ἀλλ' ἢ ἐλπίδα γιὰ τὴν μέλλουσα ἐθνικὴ νεκρανάσταση, παρ' ὅλη τὴν κακοπάθεια τοῦ Γένους, ἦταν τόσο γενικὴ, ὥστε τὴ συναντοῦμε σὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποῦ γράφτηκαν τότε, γιὰ νὰ θρηνησοῦν ἢ τὸ θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Δραγάτση ἢ τὸ πάρσιμον τῶν πόλεων,

* Th. Kind Anthologie Neugriechischuer in original σελ. 10

ἢ τὴν τελεία καταστροφή, ποῦ πρόσμενε τοὺς ἐπιζῶντας· στὸ τραγοῦδι τῆς «Ἀλώσεως» τῆς Τραπεζούντος, ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν μὲ τὴν ἴδια θερμότητα οἱ αὐτὲς ἰδέες καὶ τὰ αὐτὰ συναισθήματα, ποῦ προηγουμένως εἶδαμε καὶ στὸ τραγοῦδι τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως· ἐδῶ μόνον, ἀντὶ τῆς Παναγιᾶς μιλεῖ τὸ γνωστὸ πουλὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, βουτηγμένο στὸ αἷμα, προλέγοντας κι' αὐτὸ τὴ μέλλουσα καρποφορία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς:

Ἔναν πουλίν, καλὸν πουλίν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν πόλιν,
οὐδὲ στάμπελια κόνεψεν, οὐδὲ στὰ περιβόλια·
ἐπῆγεν καὶν ἐκόνεψεν καὶ στοῦ Ἥλι τὸ κάστρον·
ἐσεῖξεν τ' ἔναν του φτερόν στοῦ αἵμαν βουτηγμένο
ἐσεῖξεν τῆλλον τὸ φτερόν χαρτίν ἔχει γραμμένον·
σίτ' ἀναγνώθ', σίτι κλαιεῖ, σίτ' κρούει τὴν καρδίαν·
— «Ἄλλοι ἐμᾶς καὶ βᾶί ἐμᾶς πάρθεν' ἢ Ρωμανία·
μοιρολογοῦν τὰ Ἐκκλησιαῖς, κλαίγνε τὰ μοναστήρια
κι' αἱ Γιάννες Χρυσόστομος καλῖει δερνοσκοπιέται!»
— «Μὴν κλαῖς, μὴν κλαῖς αἱ Γιάννε μου, καὶ δερνοσκοπισκᾶσι
— «Ἡ Ρωμανία ἐπέρασε, ἢ Ρωμανία ἐπάρθεν!
— «Ἡ Ρωμανία κι' ἂν πέρασεν ἀνθεῖ καὶ φέρε κι' ἄλλο!» *

Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτῶν κι' ὁ τότε σύγχρονος ποιητὴς τοῦ «Λαϊκοῦ Θρήνου» τῆς Κων)πόλεως, ὅσο κι' ἂν φαίνεται περισσότερον μορφωμένος καὶ πολιτικώτερος μέσα σὲ θερμοὺς κι' ἐλπιδεφόρους στίχους διακηρύσσει τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπέναντι τῶν Τούρκων καὶ προφητεῦει τὴν αὔριο γιομάτη μέλλον καὶ καλλιτέρευση· μπορεί, μάλιστα, νὰ θεωρηθεῖ ὡς ὁ πρῶτος, ποῦ συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς πανελληνίου ἐπαναστάσεως, σὰ νὰ πρόδραζε πῶς τὰ τοπικὰ κινήματα δὲ θὰ πρόσφεραν τίποτε στὸ σύνολο, ὅπως καὶ πραγματικὰ συνέβη μὲ τὰ κινήματα τῶν Μανιατῶν, τοῦ Γρίβα, τοῦ Σκυλοδήμου καὶ τῶν ἄλλων, μέχρις ὅτου παρουσιάσθη στὸ μέσον «Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία» γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο πανελλήνιον ὄνειρο· ἀναμφιδόλως ὁ ποιητὴς τοῦ θρήνου, ὁ κοινῶς ὀνομαζόμενος Γεωργηλᾶς, παρ' ὅλη τὴν ποιητικὴν του ἀμάθεια, ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τίς χαρακτηριστικώτερες φυσιογνωμίας τῶν χρόνων του, ὅχι τόσο γιὰ τὸ ποιητικὸ του «μνημεῖο» ὅσο γιὰ τίς περιεργές ἰδέες ποῦχει σπαρμένες στοὺς στίχους του· τὴν ἐποχὴ τῆς ἀπόλυτης θεοκρατίας, τῆς ἀπεριορίστου αὐτοδικίας καὶ βαρβαρότητας αὐτὸς ἀντίκρουσε τὰ πράγματα ψυχραῖμα καὶ τὸ σπουδαιότερο, σὰ σύγχρονος· μιλεῖ γιὰ τὴν κακοπάθεια τοῦ γένους, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ διχόνοια καὶ προτρέπει τὴν Ἐνωσὴν· ἐπικαλούμενος δὲ τὴ βοήθειαν τῶν Φράγγων, ὅπως ὠνόμαζαν τότε συλλήδην τοὺς Εὐρωπαίους καὶ συμβουλεύοντας τοὺς Ἕλληνας σὲ κοινὴ σύμπραξη, τελειώνει μὲ τὴν πεποίθησιν

* «Collection».—Nouvelle serie τόμ. 1 σελ. 76 (Recueil des Chansons Populaires).

πῶς ἀρκεῖ ἡ ἐμφάνισι μιᾶς σημαίας μὲ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ γιὰ νὰ σηκωθεῖ τὸ γένος ὀλόκληρο· κατὰ τοὺς χρόνους τοῦτους ἡ ἑλληνικὴ διαίολογησι ἔχει ἀνάγκη ἐρμηνείας ὅχι λογοτεχνικῆς ἀλλὰ λογικῆς γιὰ νὰ φανεῖ σὸλη τῆς τῆ λαμπρότητα:

Δοιπὸν αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀκαρτεροῦν νὰ δοῦσι
σημάδι μέγα Φλάμπουρον, τὸν σταυρόν τοῦ κυρίου,
καὶ τότε νὰ συγκλίνωσιν οἱ ἔσω μὲ τοὺς ἔξω
νὰ γένει ὁ μούρτος μοχθηρὸς ὡς οἱ ποῖλοι τὸ λέγουν·
Μόνον νὰ δοῦσι χριστιανοὺς αὐθέντες εἰς τὸν κάμπον
ὡς τὸ προεῖπα μὲ σταυρόν, μὲ τάξιν τοῦ πολέμου
ὡσὰν τυγχάνει τάξις δὲ καὶ μὲ πολλῆς ἰσχύος
ὄλοι στήν ὄραν προσκυνοῦν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσης·
...τὸν πάπα δὲ τὸν ἅγιον νὰ στήσετε κεφάλιν
καὶ τὸν σταυρόν νὰ βάλετε σημάδι στάγματά σας
ἀγαπημένα, σπλαχνικὰ ὄλοι νᾶστε τὸ ἔνα,
ὁμόφωνοι, ὁμόγνωμοι, ὁμόψυχοι οἱ πάντες·
...ἢ ὕστερος παραγγελία αὐθέντες μου ῥηγάδες
ἐνὶ νὰ κοπιᾶσθε νὰ ἐβγάλετε τὸν Τούρκον
νὰ τὸν ἐξερριζώσθε ἀπέσω ἀπὸ τὴν πόλιν.*
Οὐδὲν ἤξεύρω τι νὰ πῶ, οὐδὲ καὶ τι νὰ λέξω,
οἱ χριστιανοὶ μὲ χριστιανοὺς νᾶνε τόση κατᾶρα,
νὰ σφάζονται ἀλλήλους τῶν καὶ μηδὲν νὰ λυποῦνται
νὰ χύνουσιν τὰ αἵματα ὁμοῦ ὁ ἕνας κι' ἄλλος
καὶ νᾶν τὰ δέχεται ἡ Γῆ καθ' ἡμέρα νὰ πίνει·
ὁ μέγα κρίμα κι' ἀδικον καὶ μανρισμένη Μοῖρα
Θεὲ μου γιὰ τὴ δόξα σου βάλε τους εἰς ἀγάπην
Φραγγέζους καὶ Ἀγγλέζικους, Σπανιόλους, Ἀλαμάνους
πᾶσα ἀφεντιά, πᾶσαν ἀρχὴν νὰ πᾶν κατὰ τὰ ἔθνη.

(Elissen Analekten τομ. III στίχ. 133—139).

Ἄλλ' ἂν οἱ ἐπικλήσεις καὶ προτροπὲς αὐτὲς τοῦ Γεωργηλᾶ καὶ τῶν ἄλλων κατέληξαν τότε στήν ἀποτυχία ὄλων τῶν τοπικῶν κινήματων καὶ στήν ἀποτυχία τῶν σχεδίων τῆς Δύσεως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κων)πόλεως, ὅμως ρίζωσαν στίς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων τὴν πίστη καὶ τὴν πεποίθησιν πῶς δὲ θάργγουσιν καὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν· καὶ πραγματικῶς τὸ ἐθνικὸ φρόνημα, παρ' ὅλες τίς δυστυχίες καὶ παρ' ὄλους τοὺς κινδύνους, ποῦ διέτρεχε δὲν εἶχε χάσει τίποτε· ἀπεναντίας ὅσο περισσότερον ὑπέφερε τόσο βαθύτερα ριζοβολοῦσε, γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ἡ μεγάλη ἱστορικὴ ἀλήθεια, πῶς ὅσον ὁ Ἕλληνισμὸς βασανίζεται τόσο, ἀνδρικώτερα ἀμύνεται· ἀφ' ἐνὸς οἱ κλέφτες

* E, Légiand : Bibliothèque Vulgaire τομ. 1 σελ. 200 στίχ. 948—962. Παρ' ὅλη τὴν ἀφοσίωσιν ποῦτρεφε στὸν Πάπα, ὁ ποιητὴς τοῦ «Θρήνου» παρουσιάζεται ὅχι σὰν ἕλληνα χριστιανὸς ἀλλὰ σὰ χριστιανὸς στή γενικὴν ἔννοια, θέτοντας ἀντιμέτωπο τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ὀλόκληρο τὸ χριστιανικὸ κόσμον Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· μπορεί μάλιστα νὰ θεωρηθεῖ καὶ κάπως διεθνιστὴς στὸν ἀγῶνα του· θέλει τὴν Εὐρώπην ἑνωμένη, μάλιστα τὴ θέλει ἐνωμένη «ἐκπολιτιστικῶς» στήν πᾶλη τῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πίστεως:

ἀπάνω στα βουνά διατηρούσαν ἀκμαίο τὸ πολεμικὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, ἀφ' ἑτέρου μέσα στις πόλεις καὶ λαὸς καὶ κληῖρος προσπαθοῦσαν νὰ τονώσουν καὶ θερμάνουν τις φοβισμένες ψυχές· ἔκτοτε μιὰ κίνηση πρὸς ἀπόκτηση τῶν «δικῶν μας», μιὰ πραγματικὴ καὶ θεληματικὴ ἐργασία, δρῶσα σὲλα τὰ πεδία τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ὤθησε τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ πρὸς τὰ μπρῶς θυσιάζοντας στὴν ἐργασία αὐτὴ καὶ ζωὴ καὶ πλοῦτη καὶ πνεῦμα. Ἄλλ' ὁ ΛΑΟΣ, ὁ θαυμάσιος καὶ μέγας αὐτὸς ἑλληνικὸς Λαὸς στάθηκε τὸ πρωτεῦον στοιχεῖο τῆς νέας Ἀναγεννήσεως· ἐνῶ οἱ προὔχοντες ἢ τούρκευαν ἢ κατέφευγαν στὴν Εὐρώπη, ἐνῶ οἱ λόγιοι ἐγκατέλειπαν τις ἐπίσημες πόλεις καὶ μετέβαιναν στὴν Ἰταλία καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ κέντρα, ἐνῶ οἱ μένοντες ἀστοὶ δουρικτὰ γονάτιζαν στὸ νέο κατακτητὴ καὶ προσπαθοῦσαν, αὐτοὶ νέοι τύραννοι, νὰ τοῦ πίνουν τὸ αἷμα—μόνος ὁ λαὸς διατήρησε τὸν ἐγωϊσμό του καὶ μαζί μαυτὸν καὶ ἦθη καὶ ἔθιμα· ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τάρπακτικὸ μάτι τοῦ Τούρκου καὶ προσπαθώντας ὄλο καὶ λιγώτερο νὰ κοινωνεῖ μαζί του, πᾶνω στοὺς ἀπόκρημνους βράχους τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ μέσα στις ἀπότομες ρεμματιές ἐκτιζε τις κοινότητες αὐτοῦ καὶ κεῖ προσέφερε θυσία στὰ πάτρια· τὰ κορφοβούνια κατὰ τὴν ἐποχὴ ταύτην συνεκέντρωσαν ὀλόκληρο τὸν ἔθνισμὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ κορφοβούνια διετήρησαν καὶ καλλιέργησαν τὸν ἀτομισμὸ καὶ τὸ φρόνημα τῆς φυλῆς· οἱ περιφημότερες κοινότητες, οἱ ὁποῖες ἔδρασαν κατὰ τὴν περίοδο τούτη, οἱ διακρινόμενες γιὰ τὸ ἐμπορικὸ καὶ στρατιωτικὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων τους, καθὼς εἶδαμε προηγουμένως, ἦσαν διασκορπισμένες ἀπάνω στοὺς ψηλότερους καὶ κινδυνωδέστερους βράχους· τ' Ἀμπελάκια * ὁ πρωτοτυπώτατος ἐμπορικὸς καὶ κοινοτικὸς αὐτὸς ὀργανισμὸς, τελειότερον τοῦ ὁποῖου δὲν εἶδεν ὁ κόσμος, εὐρίσκετο στις ἀπόκρημνες κορφές τῆς Ὀσσης στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ· ἐπίσης οἱ πλουσιώτερες κοινότητες τῶν χωρίων τοῦ Βόλου καθὼς καὶ οἱ πολεμικώτερον ὀργανωμένες κοινότητες τοῦ Σουλίου, τῶν Ἀγράφων, τοῦ Βάλτου, τοῦ Ὀλύμπου κ. λ. π. ἦσαν ἀπάνω στις κορφές τῶν πρὸ δυσπρόσιτων ὀρέων· μποροῦμε, μάλιστα, νὰ πούμε πῶς ὅπου κορφὴ, ἐκεῖ καὶ φρόνημα ἑλληνικόν, ἐκεῖ καὶ φύσημα ἐλευθερίας, ἐκεῖ καὶ γλῶσσα φλογερὴ καὶ ὑψηλὴ.

Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων ζώντας ἀνάμεσα μιᾶς ὑπέροχης φύσεως, θείας σὲλα τῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τριγυρισμένοι ἀπὸ παντοῖους

* Γιὰ τ' Ἀμπελάκια πρέπει νὰ γραφεῖ μιὰ ἰδιαίτερη μελέτη. Θὰ παρουσίαζε τόσα ἐκπληκτικὰ καὶ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀφιέρωσε χαρακτηριστικὰς σελίδες στὴν Ἱστορία του γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς πρωτοτύπου αὐτῆς κοινότητος—τομ. Ε' σελ. 584—587· δυστυχῶς ὁ ἱστορικὸς δὲν ἀναγράφει παρὰ πολὺ σπάνια τις πηγές του καὶ τοῦτο εἶνε ἓνα τῶν σπουδαιότερων ἐλαττωμάτων τοῦ μεγάλου πραγματικῶς ἔργου του· ἐκτὸς τῶν συγχρόνων Bjornstaehe καὶ Leake ἐκτεταμένως ἔγραψε καὶ ὁ Beaujour (Tableau du Commerce de la Crée, Paris 1801 τομ. Α. σελ. 172—185) καὶ ὁ Bartholdy (Voyage, Paris 1802 τομ. Α. σελ. 108—113) ἀπὸ τοὺς δικούς μας ἀφιέρωσε μερικὰς σελίδες ὁ Τσοποτὸς στὸ ἔργο του «Γῆ καὶ Γεωργοὶ κ. τ. λ. τῆς Θεσσαλίας» σελ. 151—161· τὸ καταστατικὸ τῆς Κοινότητος βρῖσκεται στὰ στερόγραφα τοῦ Λάμπρου.

ἠθικοὺς καὶ ὀλικοὺς κινδύνους συνήθισαν σὲ μιὰ ζωὴ βρωμαλέα καὶ σφριγηλὴ ἀποτύπωμα τῆς ὁποίας μᾶς ἄφησαν μέσα στὰ περίφημα δημοτικὰ τραγούδια τους· τὰ τραγούδια αὐτὰ, πλασμένα μέσα στὸν ἀνοιχτὸν ἀγέρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν καὶ μέσα στὴν ὑπερόχως ἠθικὴ ἀτμοσφαῖρα τῆς ἑλληνικῆς Κοινωνότητος, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας μιᾶς φυλῆς ἀκαταδάμαστης καὶ ποτισμένα μὲ τὸν ἰδρῶτα καὶ τὸ αἷμα τῆς, ἀποτελοῦν καὶ ὀφείλουν νὰ γείνουν ὁ πυρῆνας τῆς ἀγωγῆς μας· μάλιστα γιὰ τοὺς νέους Ἑλληνας, ποὺ στεροῦνται καθαρῶς ἔθνικῆς ἀγωγῆς ἢ καλλίτερα ποὺ στεροῦνται παντελῶς ἀγωγῆς καὶ ποὺ μιμοῦνται τόσον ἐπιπόλαια κάθε ξενικὴ προσφορά πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ γείνουν ὅ,τι οἱ Γραφεῖς γιὰ τοὺς Ἑβραίους, ὅ,τι οἱ Βέδες γιὰ τοὺς Ἰνδοὺς, ὅ,τι ὁ Ὀμηρὸς γιὰ τοὺς Ἀρχαίους· μὴ φαντασθεῖτε πῶς εἶμαι ἔθνικιστής, ὅταν μιλῶ κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο· κάθε ἄλλο· θέλω νὰ πῶ πῶς στοὺς στίχους αὐτοὺς δὲ θὰ βροῦμε τὴν ἀρχικὴ μόνον δάση τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς στὴ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ τῆς ἀνάπτυξη καὶ ἐξέλιξη ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὴ δάση μιᾶς ζωῆς τόσον ἁρμονισμένης στις ποικίλες σχέσεις τῆς μὲ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, τόσον ὑγιεῖς καὶ λιτῆς, ποὺ θὰ μποροῦσε καὶ σήμερα νὰ θεωρηθεῖ σὰν ὑπόδειγμα· ναί, στοὺς στίχους αὐτοὺς θὰ βροῦμε τὴν ὑπόδειξη μιᾶς ζωῆς, τόσον βιολογικῆς, τόσο συγχρονισμένης μὲ τις σημερινὲς ἀντιλήψεις τῶν πρὸ προηγουμένων πολιτισμῶν καὶ τῆς Ἐπιστήμης, ὥστε στὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη νὰ προκαλοῦν τὴν κατάπληξη.

1920

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΜΟΡΕΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

«ΣΥΡΤΕΙΣ» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Moréas· «Syrtis inhospita—ἄξενη Σύρτις»· αὐτὸν τὸν τίτλο θὰ τὸν ἔπερνα σὰν τίτλο συμβολικόν. Μοιάζει σὰ μιὰ προαίσθησις τῶν ποιητικῶν του περιπετειῶν καὶ τῆς διανοητικῆς του ζωῆς, ποὺ ἦταν ἄστατη, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ σωροὶ τῆς ἀμμουδιάς, ποὺ πηγαινοέρχονται μὲ τὰ ρεύματα στὸ βυθὸ τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης. Σ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους στίχους φαίνεται κάποια ἐπίδρασις ἀπὸ τὸ Verlaine καὶ ἀπὸ τὸ Baudelaire· καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε: «εἶμαι ἓνας Baudelaire μὲ περισσότερο χροῶμα». Δὲν εἶχε καὶ τόσο δίκιο. Εἶχε ἴσως περισσότερο, ὅταν ἔλεγε ἀργότερα: «Ἐγὼ δὲ συγκρίνομαι μὲ κανένα». Ἄλλοτε ἔβαζε τὸν ἑαυτὸ του ἀπάνω ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη: «J'ai fait mieux que lui», ἔλεγε γιὰ τὴν «Ἰφιγένειά» του.

Αὐτὲς οἱ περιαιτολογίες, ποὺ ξαφνιαζοῦν δὲν εἶναι οἱ ἐπιπόλαιες καὶ οἱ προμελετημένες ἐκείνες τοῦ Wilde καὶ τοῦ Baudelaire, ἀλλὰ μοιάζουν σὰ συμπτώματα κάποιας ἀθυποβολῆς, κάποιας ὑπέροχης ἐμπνεύσεως, προμηνούν τὴν «ἱερὰν μανίαν», τὸ δῶρο τῶν Θεῶν.

Πρέπει ὁποσδήποτε νὰ ὁμολογήσωμε, πῶς ἀληθινὰ στὴν ἐκκοινωνία του μὲ κάθε ποιητικὴ κορυφὴ δὲ χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του· ἀφομοιώνει καὶ ἑναρμονίζει ὅλες τις ἐπιδράσεις καὶ κυριαρχεῖ ἀπάνω σ' αὐτές· ἔχει πάντα τὸ δικό του μοτίβο, ποὺ μαντεύεται νὰ χτυπᾷ ἀπάνω στὴν ἁρμονία τοῦ ρυθμοῦ μὲ αὐστηρὴ ρυθμικότητα. Θὰ μποροῦσα νὰ ὀνομάσω «πλαστικὸ ἔνστικτο» τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ. Κληρο-

νομία ἀπαρβίαστη ἀπὸ τοὺς ἑλληνικούς του προγόνους. Δὲν ξέρω, ἂν ὁ ὄρος αὐτὸς φανερώσει ὅ,τι θέλω νὰ πῶ· ἀλλὰ πὼς νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς ἐπιτυχέστερα τὶς πλαστικὲς συλλήψεις τῶν ἐννοιῶν, τὶς καθαρὲς καὶ περιγεγραμμένες εἰκόνες του, τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ἰσορροπία του, τὴν ἔλαστικὴν φράση, πὺ κατέχει; Τὴ μεταλλικὴ ἐκείνη διάλεκτο τῶν «Στροφῶν», τὸ στίχο ἐκεῖνο τὸν δεμένο, τὴν ἐπίσημη καὶ εὐγενικὴ στιχογραφία, πὺ σὰν ἡγερεὶ Πινδαρικὴ φῶδὴ περὶ μὲν μεγαλόφωνη ἀνάμεσα ἀπ' τὴν λιπόθυμη καὶ μυστικιστικὴ γαλλικὴ ποίηση; Στὶς «Στροφές» ἔδωκε τὸν τελειωτικὸν τύπο τους. «Δὲν ἔχομε νὰ κάμωμε ἐδῶ μὲ λέξεις γεμάτες θόρυβο, εἶπε ὁ κριτικὸς Godfrey: τὸ don verbal ἔχει τόση διαφορὰ ἀπ' τὸ ὕφος τῶν «Στροφῶν», ὅσην ἢ ὀρμὴ ἀπὸ τὴ δύναμη». Γοητευμένος κι' ὁ ἴδιος ἀπ' αὐτὸ τὸ ὕφος, δὲν παραδέχεται στὴ μουσικὴ λόγο ὑπάρξεως. «Μόνον τὰ μετριώτερα ποιήματα, λέει εἶναι προωρισμένα νὰ τὰ μελοποιῶν. Οἱ καλοὶ στίχοι ἔχουν τὴ μουσικὴ τους καὶ τοὺς φθάνει».

Μιὰ φῶδὴ του ἀνάμεσα στὶς «Σύρτες» μᾶς προτομιεῖ γιὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον:

Et dans la clarté sidérale j' ai bu
à pleine urne, les flots du néctar radieux.

Γιὰ νὰ παρουσιασθῇ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος σὲ μιὰν ἐποχὴ, πὺ τὴν ἀντιπροσωπεύει ἕνας Verlaine κι' ἕνας Baudelaire, χρειάζεται νὰ ντυθῇ μὲ ἀνάλογο ἔνδυμα· αὐτὸ τὸ σκέπτεται γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ Μόρεας καὶ μιὰ τέτοια ἐμφάνιση τῆς ἀρχαιότητος θάχει μεγάλη ἐπιτυχία. Ἀλλὰ τὸ ἀφίνει χωρὶς συνέχεια τὸ ποίημα αὐτό. Στὶς «Cantilènes» ἀντίθετα πέρνει καὶ παραφράζει δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τὰ ποιητικώτερα μᾶς· ἢ περιπάθειά τους καὶ ἢ διαχτυκτικότητά τους ἀνταποκρίνονται στὰ ἑλληνικά του ἐνοστικὰ καὶ κρατᾷ σ' αὐτὰ τὰ ποιήματα, πρωτόφαντα γιὰ τοὺς Γάλλους, καθὼς τὸ «Air de danse», γραμμένο σὸ μοτίβο τοῦ τραγουδιοῦ «Κάτου σὸ τὸ γιὰ τὸ κοντὴ νερατζούλα φουντωτή...», τὴν πραγματικὴ ἑλληνικὴ ἀτμόσφαιρα.

Γεμάτος πάθος, νοσταλγία, καὶ μουσικὴ διάθεση, ξεχύνεται σὲ φαρδιούς στίχους ροφινισμένους, πὺ ἀποπνέουν ἕνα ζωηρὸ καὶ εὐλικρινὴ ῥομαντισμό. Στὴ μουσικότητα τοῦ στίχου κάνει θαύματα. Κάποιος τὸν ὠνόμασε «πιανίστα τοῦ στίχου»· καὶ δὲν εἶχε ἄδικο:

Le vent berce sur l'eau l'ombre des futaies ;
Sur l'eau la lune est blanche, comme une morte.
Moins blanc sur l'eau le clair de la lune flotte,
moins blanc que le visage dolent du comte.
bien dolent, bien dolent est le coeur du comte.
Dans la futaie et sur l'eau le vent
le vent berce sur l'eau l'ombre du houleau,
le vent berce la blanche lune sur l'eau.

Ὁ νεοφώτιστος συμβολιστὴς τὰ καταφέρει λοιπὸν ἀρκετὰ καλά· δὲν εἶναι ἀνάξιος φίλος ἐκείνου πὺ ἔγραψε τό :

Les sanglots longs
des violons
de l'automne...

Πραγματικῶς σὲ λίγο ὁ ποιητὴς σφεντονίζει τὸ μανιφέστο τοῦ Συμ-

βολισμοῦ, μᾶζι μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ «Pélerin passionné». Γιὰ προμετωπίδα τοῦ βιβλίου του ἔχει στίχους ἀπ' τὸ Σενέκα· γεμάτο ἀλλόκοτες λέξεις μαζεμένες ἀπὸ τὸν ἰδιότροπο αὐτὸν λεξιθῆρα, πὺ σέρνει πίσω του τὴ γλώσσα ἀνακατεμένη καὶ σὰ νὰ τὴν ἔχη «ντύσει» μὲ τὴ Λατινικὴ ἢ χαρακτηριστικὴ λέξη τοῦ ἐξασφαλίζει ἐπιγραμματικότητα καὶ λιτότητα.

Βρίσκομε στὸν «Pélerin passionné» καὶ τὴν ἄλλην ἐκείνην ἐκδήλωσιν τοῦ Συμβολισμοῦ, ἕκτος ἀπὸ τὴ μουσικότητα, τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν μᾶς κόσμον. Νὰ ! ἕνα χαρακτηριστικὸν ποίημα :

Ἐπάτησαν ἀπάνω στὰ λουλούδια, στὴν ἄκρην στὸ δρόμον
κι' ὁ φθινοπωρινὸς ἄνεμος τὰ σπρώχνει τόσο ἄγρια, μὴ τὸν τοῦτο.

Τ' ἀμάξι ἐγκρέμισε τὸ γέριζο σταυρὸ στὴν ἄκρην τοῦ δρόμου,
ἦταν, ἀλήθεια, τόσο σάπιος μὴ τὸν τοῦτο.

Ὁ τρελλὸς (ξέρει) πέθανε στὴν ἄκρην τοῦ δρόμου
καὶ ψυχὴ δὲ θὰ τὸν κλάψῃ μὴ τὸν τοῦτο.

Αὐτὲς οἱ τρεῖς εἰκόνες, ἕνα μάτσο ποδοπατημένα λουλούδια, ἕνας σταυρὸς θρυμματισμένος ἀπ' τὸ ἀμάξι, πὺ πέρασε, ἕνας πεθαμμένος τρελλὸς πὺ ψυχὴ δὲν θὰ τὸ κλάψῃ, εἶναι τρία **σύμβολα**. Σύμβολα στὴ γλώσσα τῶν συμβολιστῶν σημαίνουν τὶς εἰκόνες πὺ υποβάλλουν ἀντὶ νὰ ἐξηγοῦν, πὺ ἀνευρίσκουν στὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὴ ζωγραφιὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ. «Κάθε τοπίον εἶναι καὶ μία ψυχικὴ κατάστασις», εἶπε ὁ Amiel. Ὁ συμβολισμὸς δίνοντάς μᾶς τοπία, δίνοντάς μᾶς εἰκόνες, ἀνακαλεῖ τὶς ἀνάλογες ψυχικὰς καταστάσεις. Ἀπὸ δῶ ἐξηγεῖται καὶ ὁ μουσικὸς ἐκείνος στίχος τῶν συμβολιστῶν, πὺ ζητοῦν μ' αὐτὴ τὴ μουσικότητα νὰ μᾶς δώσουν τὴ μουσικὴ τῶν πραγμάτων. Ὁ συμβολισμὸς προβάλλει τὸν ἐσωτερικὸν μᾶς κόσμον ἀπάνω στὸ περιβάλλον καὶ γι' αὐτὸ οἱ εἰκόνες του δὲν εἶναι ἐξωτερικὲς καὶ ἀντικειμενικὲς, ἀλλὰ δικῆς μᾶς, ἀλλὰ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.

Στὴ σχολὴ τῶν συμβολιστῶν ἀνήκει κι' ἡ καινοτομία τοῦ ἐλεύθερου στίχου καὶ σ' αὐτὴν ἔχει παρόμοια τίτλους καὶ ὁ Μορέας. Μερικοὶ λέγουν, ὅτι τὸ πρῶτον ποίημα, πὺ ἐγράφηκε σὲ ἐλεύθερον στίχο εἶναι τὸ ποίημα τοῦ Μορέας «Ὁ ἱπότης μὲ τὰ ἄσπρα ὄπλα».

Πολλὲς φορὲς σ' ἕνα ποιητὴ θὰ ἦρθε ἡ ἀμνηχανία πὺ νὰ γεμίσῃ ἕνα στίχο, τὴ στιγμὴ, πὺ ὅ,τι ἔχει νὰ πῇ τρελιώνει ὡς τὴ μέση τοῦ στίχου· ἀπ' αὐτὸ προέρχεται μιὰ ἀρκετὰ ἀνιαρὴ μονοτονία, φλυαρία καὶ χαλάρωσις τῆς συνεκτικότητος τοῦ ποιήματος. Ὁ ἐλεύθερος στίχος μᾶς λυτρώνει ἀπ' αὐτὴν καὶ ὁ ἐλεύθερος στίχος δὲν εἶναι νέος· μήπως καὶ στὰ ἀρχαία χορικά δὲν ἀπαντοῦμε τόσων εἰδῶν μέτρα, ἀκριβῶς ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ μὴ δεσμεύεται ὁ ποιητὴς ἀπ' τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τοὺς κανόνας τῆς φόρμας; Καὶ τάχα ὁ κλασικισμὸς βρίσκεται σ' αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ σημάδια; Τὸ μυστικὸν του εἶναι τόσο ἀπλό, ὥστε νὰ ἐξαντληθῇ στὰ μέτρα; Ὅπωςδήποτε ὁ ἐλεύθερος στίχος θέλει τόσο, ὅσο ἀρκεῖ καὶ ὁ Μορέας ὀφείλει σ' αὐτὸν θαυμάσια ποιήματα. Ὁ Anatole France κατηγορεῖ τὸν συμβολιστὴν Μορέας γιὰ τὴ σκοτεινότητα, πὺ ἔχει ἐκ προσθέσεως, γράφει γιὰ τὸ μανιφέστο του: «σαφὴς εἶναι γιὰ ἀναγνώστῃς συμβολιστῆς». Ἀλήθεια! δυστυχῶς δὲν ἔχομε ἐφαρμοσμένον συμβολισμὸν· ὁ Mallarmé οὔτε θεωρητικὰ δὲν κατώρθωσε νὰ συγχροθῇ τὸ περίφημον ἐκεῖνο βιβλίον, πὺ ἔλεγε γι' αὐτό, πὺ «ὁ κόσμος εἶναι καμωμένος γιὰ νὰ τελειώσῃ μ' ἕνα βιβλίον». Τὸ θεμελιώδες ἀξίωμα

τοῦ βιβλίου του ἦταν : « ὑποταγή τῆς ἁρμονίας στους κανόνες τοῦ Λόγου, τοῦ εἶναι ἡ μουσικὴ γραμμὴ τῆς Ἰδέας ». Ἀλλὰ ὁ Mallarmé πέθανε, μᾶς ἄφησε μερικὰ αἰνιγματικὰ ποιήματα καὶ ὁ συμβολισμὸς διασώθηκε στους παρεπόμενους σκοπούς του : στὴν πνευματικότητά τῆς ἐμπνεύσεως· στὴν ὑποβλητικότητά στο μῖσος πρὸς τὴ ρητορεία· στὴν ἐναρμόνιση τοῦ γλωσσικοῦ στοιχείου μὲ τὸ ψυχικόν· στὸν ἐλεύθερο στίχο, στὴ συντομία, στὴ χαρακτηριστικὴ λέξη, στὴ λακωνικότητα· ἐν γένει σὲ μιὰν ἀντίληψη ποιήσεως πρὸ πνευματικῆς. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τοῦ συμβολισμοῦ ἀπόμειναν γιὰ πάντα κτῆμα τοῦ Μορέας. Πολλές του « Στροφές » εἶναι ἀκριβῶς « τὰ τοπία, ποῦ ἀνακαλοῦν τὶς ψυχικὰς καταστάσεις »· εἶναι κ' αὐτὲς τόσο ὑποβλητικῆς, τόσο μουσικῆς. « Βλέπομε τὸν ποιητὴ, λέει ὁ Godefroy, ν' ἀναζητᾷ στὶς εἰκόνας τοῦ περιβάλλοντος ἐρμηνεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου ».

Ἀλλὰ ὁ ποιητὴς δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ γιὰ πολὺ στὸ πλάϊ τοῦ Verlaine καὶ τοῦ Mallarmé· ὁ Verlaine εἶναι ἐσωτερικὸς, χαμηλόφωνος, λιπόθυμος, ὁ Μορέας εἶναι Ἑλληνοδιαχυτικὸς, expansif καὶ στους στίχους του τὸ ξέσπασμα τοῦ πάθους φτάνει σὲ θριαμβευτικὸς τόνους :

Les feuilles pourront tomber,
la rivière pourra geler.
Je veux rire, je veux rire.

La danse pourra cesser,
le violon pourra casser ;
Je veux rire, je veux rire.

Que le mal se fasse pire !
Je veux rire, je veux rire.

Chanson

Mystiques sont, là bas, les clairs de lune bleus :
O votre front poli nimbé de clair de lune !
Berceuse est la chanson de l' Archipel houleux :
O vos cheveux épars aux brises de la dune !

« Συμβολιστὴς δὲν εἶναι παρὰ μόνο στὰ μανιφέστα του εἶπε ὁ Anatole France. Ἀλήθεια ! ὅσοπροχωροῦμε στὸν « Pèlerin passionné » φτάνομε ἀπὸ τὰ πρῶτα ποιήματα, ἐκεῖνα τὰ γεμᾶτα ἓνα θαλασσι παρθενικὸ χρῶμα, τὸ ἀγπημένο τοῦ συμβολισμοῦ, σὲ ἄλλα ποῦ θυμίζον τὴν Πλειάδα, τὸ Ronsard καὶ τὴν κλασικὴ γαλλικὴ ἀναγέννηση. Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ γαλλικοῦ « roman » φτάνομε στὴ μελέτη, βαθιά, τῆς Ἑλληνολατινικῆς φιλολογίας· ἡ μεσαιωνικὴ « Melusine » κάνει τόπο στὴν ἀρχαία Γαλάτεια. Καὶ μέσα ἀπὸ τὸν « Pèlerin passionné » ὁ ποιητὴς χαιρετᾷ ἐπίσημα καὶ πανηγυρικὰ τοὺς μελλοντικὸς συναγωνιστὰς του, τῆς σχολῆς τῶν Romanistes δηλαδὴ ἐκεῖνης ποῦ ἤθελε τὴν τρίτη ἐπιστροφή πρὸς τὴν γαλλικὴ καὶ ἑλληνικὴ ἀναγέννηση. Εἶναι ὁ Maurice Du Plessys, ὁ Raymond De la Tailhede, ὁ Charles Maurras καὶ ὁ Ernest Raynaud.

KARL EWALT

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

Στριμωγνόμενον σὲ μιὰ γωνιά τοῦ κουπέ μου καὶ κοίταζα ἔξω τὴ διάφανη χειμερινὴ νύχτα.

Γλυστρούσαμε πάνω στους ἀτέλειωτους, ἴσους καὶ χιονοσκεπασμένους κάμπους τῆς δυτικῆς Γιούτλαντ. Ὁ οὐρανὸς ἦταν κρύος καὶ διάφανος, τὸ φεγγάρι καὶ τὰστρα τρεμπούζαν καὶ λαμπύριζαν παγωμένα. Σκορπιστά, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, βρίσκονταν λίγες ἀγροικίες καὶ σπίτια... Ἐνα βαθὺ συσκίασμα πάνω στὸ χιόνι, ἓνα ἀέτωμα φωτισμένο ἀπὸ τὸ φεγγαρόφως—ἀπὸ πάνω γυμνὰ κλαδιά—μιὰ κορυφὴ στέγης καὶ μιὰ κάτασπρη σὰν καμέλια κωνοδόχα.

Καὶ στὸ μεταξὺ ἔλαμπε κάπου κάπου κανένα φῶς—μιὰ θερμὴ σπῖθα στὴν ἀτελεύτητη ἔκταση.

Σιγὰ σιγὰ, καθὼς προχωροῦσε ἡ νύχτα, τὰ φῶτα ἓνα γῦρο ἔσβυναν. Ὀλοένα καὶ νέοι κάμποι γλυστρούσαν μπροστά μου—τὸ ἴδιο λευκοί, τὸ ἴδιο ἴσοι. Οἱ χαρμόσυνες, μικρὲς σπῖθες εἶχαν ἐξαφανιστεῖ, κ' αἰσθανόμενον διπλά, πόσο οἱ φωτιές, οἱ ἀναμμένες ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια, ζεσταίνουν καὶ ζωογονοῦν. Καὶ τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἄστρα ἐξακολουθοῦσαν νὰ ρίχνουν τὸ παγωμένο φῶς τους πάνω στὸ γυαλιστερό χιόνι...

Ἡ πόρτα τοῦ κουπέ ἀνοίξε βία. Σὰ μέσα σ' ὄνειρο ἄκουσα μιὰ μακρόσυρτη κουβέντα, ποῦ ἔκανε ὁ ὀδηγός. Αὐτὸ μόνο μπόρεσα ν' ἀρπάξω : « Ὁ σωλῆνας τῆς μηχανῆς εἶχε ἀνοίξει καὶ δὲ θὰ μπορούσαμε γιὰ τὴν ὥρα νὰ σαλέψουμε ἀπὸ τὴ θέση μας ». Κ' ἔτσι καθόμαστε τώρα καμμιὰ δεκαοκτὴ ἀγανακτισμένοι καὶ νυσταλέοι ἄνθρωποι—σ' ἓνα μικρὸ σταθμὸ, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ὁποῖου οἱ περισσότεροί ἀπὸ μᾶς οὔτε τὴν παραμικρότερην ὑπόνοια εἶχαν—μιὰ ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα καὶ μ' ἓνα κρύο δέκα ὑπὸ τὸ μηδέν ! Κι' ἄρχισαν τὰ ἐρωτήματα κ' οἱ στεναγμοί, τὰ ποδοβολητὰ κ' οἱ μουρμουρες—ἓνας χείμαρρος ἀπὸ διαμαρτυρίες καὶ ἀναθήματα καὶ τέλος μιὰ ἔφοδος κατὰ τὴν αἴθουσα τῆς ἀναμονῆς, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστῇ τουλάχιστο, πενιχρὸ νυχτερινὸ κατάλυμα, μιὰ θέση πάνω στὸν ξύλινο πάγκο.

Ἀποφάσισα νὰ σκοτώσω μιὰν ὥρα περπατώντας στὴ χιονισμένη λεωφόρο καὶ παράτησα τὸ σιδηροδρομικὸ κτίριο ἀπὸ τὸ πίσω μέρος. Τοὺς ἰσόπεδους κάμπους τοὺς εἶχαμε πιά περάσει κ' ἐδῶ τὸ ἔδαφος εἶχε γίνῃ ἀνώμαλο, δέντρα καὶ θαμνώματα ὑψώνονταν ἓνα γῦρο καὶ σὲ κάποιαν ἀπόσταση βρισκόταν κάτι, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ τὸ περάσει κανεὶς γιὰ δάσος.

Τὸ ἔφτασα γρήγορα κ' ἀκολούθησα τὰ ἴχνη τῶν ἐλκύνθρων, ποῦ ὠδηγοῦσαν μέσα στὸ δάσος.. ἓνα πυκνὸ σωρὸ κορμῶν, ποῦ στὰ κλαδιά τους κρέμονταν ἀκόμα τὰ περσινὰ, πεθαμένα φύλλα καὶ σχηματίζαν λόφο, γιὰ τὰ δέντρα, ἐκτὸς ἀπὸ λίγα, εἶχαν ὅλα σωριαστῇ ἐκεῖ. Ἐτοι κείτονταν πάνω στὸ χιόνι οἱ γκρεμισμένοι γίγαντες ἀπλώνοντας τὰ κλαδιά τους. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἶχαν προιονιστῇ κ' ὅλας καὶ τοποθετηθῇ σὲ μακρὺς στοῖβες—τὰ λίγα δέντρα ποῦ ἔμεναν στὴ ζωή, ὑψωναν τὶς ἀφυλλες κορυφές τους στὸ φεγγαρόφως τῆς παγερῆς νύχτας καὶ κάτι ἄλλα μικρούτσκα δεντράκια, ποῦ στέκονταν σὲ μιὰ μεγάλῃ ἴσῃ σειρά, ξυπνοῦσαν τὴν ἐλπίδα σ' ἓνα καινούριο δάσος, ποῦ θ' ἀναστηνόταν πάνω στὰ ερείπια ἐκεῖνου, ποῦ εἶχε καταστραφεῖ.

Ξαφνικά σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ μένα, εἶδα ἕνα ἄνθρωπο, ποὺ λὲς κ' εἶχε ξεφυτρώσει ἀπὸ τὴ γῆ. Θὰ καθόταν σίγουρα πίσω ἀπὸ τὴ στοῖβα τῶν ξύλων, ποὺ ἦταν μπροστά μου. Τώρα μοῦχε γυρισμένες τὶς πλάτες καὶ σὰ νὰ κατασκόπευε τὸ μάκρος τοῦ δρόμου... ἕνα ἀδύνατο ἀνθρωπάκι μὲ χοντρὸ παλτὸ καὶ μπότες ὡς τὰ γόνατα, μὲ κάτι ξανθὰ σκουλιὰ στὸ γιανὰ τοῦ σακκακιῦ του κ' ἕνα μάλλινο σκουφο στὸ κεφάλι.

Στεκόμουν στὸν ἴσκιό ἐνὸς δέντρου πίσω ἀπὸ τὴ στοῖβα τῶν ξύλων κ' ἔμεινα ἐκεῖ ποὺ ἦμουν. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ πέρα χτύπησε τὰ πόδια του πάνω στὸ χιόνι, βλαστήμησε χαμηλόφωνα κ' ἔτριψε τὸ μηρί του, χωρὶς νὰ βγάλῃ τὸ χέρι ἀπὸ τὴν τσέπη του. Ὑστερα τίναξε σὲ μιὰ πέτρα τὸ χιόνι ἀπὸ τὶς μπότες του, ἔφυγε ἀπὸ τὰ πλάγια τοῦ δρόμου, ξαναγύρισε, προχώρησε πρὸς τὸ μέρος μου καὶ γιὰ λίγες στιγμὲς ἔκανε βόλτες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, χτυπώντας τὰ πόδια του, βλαστημώντας καὶ φτύνοντας. Ἐφεγγε σὰ νάταν μέρα κ' ἔτσι μπόρεσα νὰ διακρίνω καλὰ τὸ πρόσωπό του. Εἶχε μιὰν ἐκφραση τελειῶς δυσσαρεστημένη. Τοῦ ἦταν τρομερὰ πληχτικό, νὰ περιμένη ἐκεῖ αὐτὸ φαινόμενον καθαρά. Τὰ μάτια του ἔβλεπαν δύσπιστα καὶ γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο του στόμα ὑπῆρχε μιὰ σύσπαση θυμοῦ, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ κρύψῃ τὸ λεπτό, ξανθὸ μουστάκι του.

Τώρα σταμάτησε κ' ἀφοκράστηκε. Κι' ἀμέσως φάνηκε μιὰ γυναίκα ἀπὸ τὸ δάσος, ποὺ ἔτρεξε κατ' ἐλάνω του, ὅσο γρήγορα βαστούσαν τὰ πόδια της. Ἐπεσε στὸ λαιμό του, τὸν ἔσφιξε πάνω της καὶ τὸν φίλησε, σὰ νὰθελε νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ μ' αὐτὸ, γιὰ τὴν πλήξη τῆς ἀναμονῆς.

Μὰ δὲν κατόρθωσε νὰ τὸν φαιδρύνῃ. Ἐμεινε μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες μπροστά της καὶ τὴν ἔοπρωξε κάπως ἀπότομα ἀπὸ κοντά του.

«Δὲν μπορούσα νὰρθω νωρίτερα, Κάρλ... πῆγαν πολὺ ἀργὰ νὰ πλαγιάσουν.. δὲν πρέπει νὰ ροῦ θυμώνῃς, καλέ μου, ἀγαπημένε μου..»

«Σὺπα, σὺπα, Ἄννα! Μόνο αὐτὸ τὸ θόρυβο νὰ μὴν κάνῃς!»

Μὰ ἐκεῖνη δὲν ἦταν σὲ θέση, νὰ μείνῃ ἡσυχὴ ἄπλωνε τὰ χέρια της γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό του καὶ τὸν ἀγκάλιαζε ὀλοένα κ' ἦταν τόσο εὐτυχισμένη, τόσο θερμὴ καὶ διαψασμένη γιὰ κουβέντα, σὰ νὰ βρισκόταν τώρα σὲ μιὰ φεγγαροφώτιστη θερινὴ νύχτα κ' ὄχι ἀνάμεσα σὲ κείνη τὴν τσουχτερὴ χειμωνιάτικη παγωνιά.

«Κ' εἶναι ἐδῶ κ' ἡ στοῖβα μὲ τὰ ξύλα!— Τάχα νάναϊ ἀκόμα ἐκεῖνο τὸ κομμάτι;... κ' ἔτρεξε πίσω ἀπὸ τὸ σωρὸ φωνάζοντας ὕστερ' ἀπὸ λίγο σχεδὸν δυνατὰ: «Ἄκου, εἶναι ἀκόμα ἐδῶ, εἶναι ἀκόμα ἐδῶ!»

Τώρα τὴν πλησίασε σὰ μιὰ ὀργισμένη τίγρις: «τσο ! σσο ! Τρελλάθηκες λοιπόν ; Ἄν σ' ἀκούσῃ κανεὶς !»

«Τι λὲς τώρα !»

Μὰ τώρα ἔγινε συλλογισμένη καὶ χαμήλωσε τὴ φωνή της.

«Ναί, μπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ τὴ νύχτα ἀνθρώπους στὸ δάσος! λαθροθῆρες. Σὰν ἐρχόμουν ἔπρεπε νὰ κάμω μιὰ μεγάλη βόλτα γιὰ νὰ τοὺς ἀποφύγω, ὅμως τοὺς εἶδα καθαρά. Ὁ ἕνας ἦταν ὁ Μάντης Λάρζεν—ξέρεις, ἀπὸ τί βοσκοτόπι. Φόρτωναν ἕνα ἀγρίμι πάνω στὸ ἔλκυθρο.»

«Τώρα νωρίς ! Καὶ ποῖο δρόμο πῆραν ;»

«Δὲν ξέρω—μπορεῖ νὰ περάσουν κ' ἀπὸ δῶ.»

«Τότε πρέπει νὰ φεύγωμε, Ἄννα. Ἐλα, δὲν ἀκούς ; Μὰ ὄχι καλύτερα νὰ χωριστοῦμε τώρα ἐδῶ.»

«Κουταμάρες ! Αὐτοὶ ἔχουν περισσότερο φόβο ἀπὸ μᾶς παρὰ ὅσο ἐμεῖς ἀπὸ κείνους.»

«Ἐλα τώρα, Ἄννα. Μποροῦμε νὰνταμωθοῦμε αὔριο ἢ μεθαῦριο—γιὰ σκέψου ἂν μᾶς ἔβλεπαν...»

Ἐδῶ διακόπηκε καὶ στάθηκαν μιὰ στιγμὴ στήνοντας τ' αὐτὶ τους.
«Σσο ! σσο ! Δὲν ἀκούς.»

Ἀκούστηκε τώρα κάτι σὰ ρουθούνισμα ζῶου κ' ἐκεῖ ποὺ ὁ δρόμος χανάταν στὸ βάθος τοῦ δάσους τὸ χιόνι σιγότριξε. Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ στιγμὴ χάθησαν κ' οἱ δυὸ πίσω ἀπὸ τὴ στοῖβα τῶν ξύλων κ' ἔσκυψαν χωρὶς νὰ βγάλουν μιὰ λέξη! Ἐνα λιγνὸ φωράλογο φάνηκε νὰ προχωρῇ βῆμα-βῆμα ζεμένο ἀνάμεσα σὲ δυὸ σχοινιά. Ἐνας ἄντρας ντυμένος χωριάτικα πήγαινε πλάι κρατώντας τὰ γκέμια—ἕνας ἄλλος καθόταν πάνω στὸ ἔλκυθρο πλάι σ' ἕνα σκοτωμένο ἀγριοζάρακο. Ἀκριβῶς μπροστά στὸν κρυφῶνα μου συγκράτησε ὁ πρῶτος τὸ ἄλογο μ' ἕνα βίαιο τράβηγμα καὶ μιὰ καμτσικιά τὸ γέρικο ζῶο σταμάτησε, ἐνῶ τὰ πισινὰ του πόδια λύγισαν καὶ τὸ κεφάλι του μὲ τὰ σβυσμένα μάτια ἔγυρε βαρὺ πρὸς τὰ κάτω. Οἱ δυὸ λαθροθῆρες ἄλλαξαν κάτι λόγια μὲ πνιγμένη φωνή.

Κοίταξα τοὺς δυὸ ἐκεῖ πέρα, ποὺ κρύβονταν πίσω ἀπὸ τὴ στοῖβα. Τὸ φεγγαρόφως ἔπεφτε ἀκριβῶς πάνω τους. Ἐκεῖνος ἦταν πεσμένοι στὰ γόνατα κ' ἔσχυβε μὲ μιὰν ἐκφραση ζωηροῦ φόβου στὴν ὄψη—ἐκεῖνη ἔρριχνε μόνο κλειφτὰ τὴ ματιά της στὸ ἔλκυθρο καὶ στὸ τέλος γύρισε κι εἶδε μ' ἕνα ἡσυχὸ χαμόγελο τὸ σύννοδό της. Οἱ λαθροθῆρες τέλειωσαν γρήγορα τὴ συνεννόησή τους. Ὁ ἕνας πῆρε τὸ ἀγρίμι στὸν ὦμο του καὶ τράβηξε λοξὰ κατὰ τὸ λόφο—ὁ ἄλλος γύρισε τὰ ἔλκυθρο, ἀνέβηκε πάνω καὶ πῆρε τὸν ἴδιο δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦρθε. Τὸ ἄλογο προχωροῦσε μὲ τὸ ἴδιο θλιβερὸ καὶ σὺρτὸ βῆμα καὶ τὸ χιόνι σιγότριξε καὶ τραγουδοῦσε κατὼ ἀπὸ τὰ πέταλά του, προμηνώντας μεγαλύτερη παγωνιά. Τέλος ἔσβυσε κάθε τόνος μέσα στὸ δάσος.

Ἐκεῖνος τώρα σηκώθηκε καὶ τίναξε τὸ χιόνι ἀπὸ τὰ γόνατά του.

«Μπορεῖς νὰ δῆς» εἶπε κατσουφιασμένος, «πόσο κοντὰ φτάσαμε στὸν κίνδυνο.»

Ἐκεῖνη χαμογέλασε σιγὰ κ' εὐτυχισμένα.

«Ἄ, γιὰ μένα δὲν εἶναι τίποτα. Μπορεῖς νὰ τὸ νοιώσῃς βέβαια. Ἐμένα μοῦ εἶναι ἀδιάφορο. Μ' αὐτὸ μπορεῖ καὶ νὰ τελειώσῃ ἄσχημα. Πολλὲς φορές τὸ ῥω πει πὼς εἶναι καλύτερα ν' ἀφήσωμε κατὰ μέρος αὐτὲς τὶς συναντήσεις. Ρηροκινδυνεύει κανεὶς πολὺ.»

«Ἄχ ὄχι, ... ἄχ ὄχι !» τὸν παρακάλεσε κείνη ζητιάνικα κ' ἀκούμπησε τροφερὰ τὸ κεφάλι της πάνω στὸν ὦμο του.

«Καλὰ, ἐμπιστευέσαι στὴ φρόνησή μου», εἶπε κ' ἔκανε μιὰ χειρονομία ἀνυπομονησίας. «Μὰ δὲν εἶναι γιὰ μένα ποῦ νοιάζομαι τόσο πολὺ ὅσο γιὰ σένα—στ—τι κροῦ κάνει ! Μ' αὐτὸ τὸ κακὸ καλύτερα νὰ πάῃ ὁ καθένας σπῆτι του.»

«Μεῖνε ἀκόμα μιὰ στιγμοῦλα, Κάρλ...» τὸν παρακάλεσε, «δέκα λεπτὰ αἱ. Πέντε λεπτὰ ; Ἄχ σ' εὐχαριστῶ. Εἶσαι τόσο γλυκός, τόσο καλὸς καὶ σ' ἀγαπῶ τόσο ἀφάνταστα!»

Κάθησε ἀνόρεχτα πάνω σ' ἕναν ὄρθιο σωρὸ ξύλων καὶ μουρμούρισε κάτι, ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω. Ἐκεῖνη ἔπεσε πάνω του καὶ τὸν φίλησε πολλὲς φορές, τὴ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη.

«Δὲν εἶμαστε δὰ καὶ τίποτα λαθροθῆρες,» εἶπε ἡσυχῇ. «Δὲν πρέπει

νά συλλογιέσαι τόσο πολύ για μένα. Θάταν άσχημο, φυσικά, άν μās έβλεπε κανείς, μά τό κάτω κάτω δέν κάνομε και κανένα έγκλημα. Θάξερα νά μιλήσω όπως πρέπει, γι' αυτό νά μήν άμφιβάλλης. Μά τό χειρότερο ύστερα απ' αυτό θάταν, πώς θά περνούσε πολüs καιρός χωρίς νά σε ξαναδω.»

«Κρυώνω», είπε κείνος, άνοίγοντας τό στόμα του σ' ένα χασμουρητό.

«Νά—για κοίτα!» Κ' έλυσε τό σάλι της από τό λαιμό της και τό πέραςε στο δικό του. «Μά είναι κι' άπερισκεψία σου, νά βγαίνης χωρίς σάλι. Σκέψου καλά, πώς μου άνήξεις. Δέν έχεις τό δικαίωμα νάσαι άπρόσεχτος. Κρυώνεις ακόμα;... Ποϋ;»

«Τά πόδια μου ξεπάγιασαν.»

Ξαναγέλασε πολύ σιγά κι' ευτυχιόμένα. "Υστερα έβγαλε τις γαλότσες της, τά γάντια της, τά μάλλινα μανικέτια της και τά συμμάζεψε όλα σ' ένα σωρό. Γονάτισε μπροστά του, πάνω στο χιόνι, σήκωσε τά πόδια του και τό άκούμπησε πάνω στο σωρό—πάντα σιγά και χαριτωμένα χαμογελώντας.

«Αυτά είναι χωρατά», είπε με τήν προσπάθεια ενός χαμόγελου στά χείλη, χωρίς όμως και νά τραβήξη τά πόδια του, «τόρα θά κρυώσης εσύ.»

«"Αχ, κουταμάρες! Εγώ είμαι τόσο ζεστή, τόσο ζεστή! θαρρείς λοιπόν πώς θά μπορούσα νά κρυώνω, σάν κάθομαι πλάι στον άγαπημένο μου; Είσαι καλύτερα τώρα; Περιμένε μιá στιγμή... για κοίτα... σηκώσου μιá σταλιά, έτσι! Θ' άπλώσω τό φουστάνι μου πάνω στο ξύλο... "Έτσι τώρα μπορείς νά καθίσης πάλι.»

Για κάμποσο δέν άκουε κανείς άλλο από μουρμουρίσματα και φιλιá. "Επεφτε πάνω του και σφαλοϋσε τά μάτια της.

«Πές μου ακόμα κάτι, πρίν φύγω,» τόν παρακάλεσε, «κάτι καλό! Κάτι που νά τό πάρω μαζί μου και νά χάρωμαι γι' αυτό, ως που νά σε ξαναδω.»

«Μά τί νά σου πω,» άπάντησε κείνος. «Δέν μπορώ νά τό πάρω στην ψυχή μου, νά σ' αφήσω νά πās μόνη μ' ένα τέτοιο κρύο.»

Τούκλεισε τό στόμα μ' ένα φιλι και σηκώθηκε άποφασιστικά. «Κρυώνω πολύ περισσότερο, σά δέν είμαι κοντά σου, είπε. «Μά θέλω νάμαι γνωστική. Θαρρείς πώς δέν τό συλλογιέμαι καθόλου, πόσο κακό σου κάνουν αυτές οι παγερές νύχτες; Είναι πολύ άσχημο από μέρος μου, νάμαι τόσο εγωίστρια. Μά ύστερα páλι νοιώθω μιá τέτοια λαχτάρα για σένα. "Έλα, άς πηγαίνωμε τώρα. Μή σου περνά ιδέα, πώς θέλω νά σε κάνω ν' άρρωστήσης;»

Μάζεψε τά πράγματά της κι' άρχισε νά τά φορή. "Εκείνος έκανε νά τη βοηθήση, μά ή πρόθεσή του έμεινε πρόθεση.

«Δέν πιστεύω νά φορέσης, "Αννα, τά μάλλινα μανικέτια σου, έτσι βρεμένα που είναι;»

«Θά τά βάλω στην τσέπη του πανωφοριού μου,» είπε πρόσχαρα. «Είμαι ζεστή σά μιá χύτρα σουπα.»

«Καλύτερα νά χωριστοϋμε άμέσως από δω,» είπε και γύρισε τρομαγμένα ένα γύρο.

«Φίλησέ με,» τόν παρακάλεσε.

«Είμαι δλότελα ξυλιασμένος, "Αννα... Θάθελα πολύ νά σε συνοδέψω ως τό σπίτι, μά ξέρεις και μόνη... απ' τόν καιρό που άρρώστησα τόσο... Κ' έπειτα δέ θάταν και φρόνιμο. Μπορούσαν νά μās δωñ στο δρόμο, δέν είναι κανείς σίγουρα... «"Έχεις ιδίκιο, άγαπημένο μου. Πήγαινε

δλόισα σπίτι, κουκουλώσου στο χρεββάτι σου και δες λίγο στον ύπνο σου και μένα. Και νάσαι προσεχτικός τ' άκούς; Τι θά γινόμεουν, άν μ' άρρώστηανες; Τώρα εγώ θά τραβήξω κατά τό δάσος—δέ φοβούμαι, ξέρεις, καθόλου. Σίγουρα δέ θά βρεθής κανείς, νά μου κάνη κακό.»

Σαλεύοντας τώρα τό πόδι μου, πάτησα ένα κλαδί, που έσπασε με κρότο. Κ' οι δυο άνατινάχτηκαν και κοίταξαν προς τόν κρυψώνα μου' ύστερα έφυγε εκείνος, γρήγορα σάν τόν άνεμο. Σε μιá στιγμή είχε εξαφανιστή κι' όλας μέσα στο δάσος.

Βγήκα στο δρόμο κι' όταν πέρασα από μπρός της, έβγαλα τό καπέλλο μου. Είχε τρομάξει πολύ, καθώς φαίνεται. Μ' άναστυλώθηκε κι' άνταπέδωσε τό χαιρετισμό μου τόσο ελεύθερα και περιήφανα, σά νάταν έτοιμη νά ύπερασπίση και τόν έαυτό της και τόν έπονείδιστο φυγάδα.

Κι' εξακολούθησε έντελώς ήσυχη τό δρόμο της, χωρίς νά βιαστή καθόλου κι' ούτε νά στρέψη μιá φορά για νά κοιτάξη πίσω της.

(Μετάφραση)

ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΕΡΑΣ

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΝΕΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

Στή Γαλλία, ή περίοδος της καθαντό μεταπολεμικής τέχνης, με τις νωπές έντυπώσεις και τις θερμές ακόμα συγκινήσεις τών πολεμικών γεγονότων, φαίνεται πως παρήλθε. Μιá νέα περίοδος άρχισε, κι αυτή μεταπολεμική άναποφεύκτως, με θέμα όχι πιά τόν «άνθρωπο έν πολέμω», αλλά τόν «άνθρωπο μετά τόν πόλεμο». Στο ρομάντζο τών νέων, —«Τό ρομάντζο της νέας ενεργητικότητας», όπως τόνομάζει ο J. A. Beaunier σε μιá διεξοδική μελέτη του, από την όποια έχουμε και τις περισσότερες πληροφορίες μας,—διακρίνονται έντονώτατα τά γνωρίσματα της νέας αυτής καταστάσεως. "Ο «Χρυσός του Καιρού» του J. P. Seize, τό «Πλήρωμα» του J. Kessel, ό «Σωρέ ό νικητής» του J. A. d' Obeys, ό «"Ανθρωπος της πάμπας» του J. Supervielle, «Τό πλανώμενο ζώο» του J. L. Rouquette, ό «Γιός Σέμπρ» του J. G. Imann είναι τά αξιολογότερα προϊόντα του «ρομάντζου της νέας ενεργητικότητας».

Και πραγματικώς μιá διαρκής κίνηση και μιá μηχανική ενεργητικότης διακρίνει τούς άνθρώπους τών κομματιών της ζωής που μās παρουσιάζουν τό ρομάντζο αυτά. "Ο μεταπολεμικός άνθρωπος διετήρησε την άνησυχία της ζωής του πολέμου, του έγινε συνηθια. Ζητάει την κίνηση, την άεναο κίνηση, την κινηματογραφική έναλλαγή τών γεγονότων. Κι ό παλιός άνθρωπος, που δέν έλαβε μέρος στον πόλεμο, μένει κατάπληκτος μπρός στο βιωτικό σύστημα του νέου άνθρώπου. Του είναι άγνωριστος.

"Εν τούτοις, όσο πιστά κι' άν παρακολουθοϋν τη σύγχρονη ζωή, τά ρομάντζα της νέας παραγωγής από τεχνικής άπόψεως είναι μετριότατα. Δέν έχουν τη δύναμη νά συλλάβουν την έννοια της νέας αυτής καταστάσεως και νά τη δώσουν σ' ένα γενικό και αντιπροσωπευτικό σύμβολο. Μέγουν στις κοινές υποθέσεις και στις εύκολες συγκινήσεις μιās τέχνης μικρόπνοης. Τά γαλλικά γράμματα εξακολουθοϋν νά περνοϋν μιάν έποχή καταπτώσεως, που δέν κατορθώσαν νά τεματίσουν οι τελευταίες αυτές προσπάθειες στον πεζό λόγο.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ Μ. du PLESSYS

Στις 20 Ιανουαρίου πέθανε στο Παρίσι ό ποιητής Maurice du Plessys. "Η ζωή του στάθηκε σειρά άλλεπαλλήλων στερήσεων, σε βαθμό που τις τελευταίες ήμέ-

ρες του ναγοιχτούν στις πύο φιλολογικὲς ἑφημερίδες στήλες «Εἰσφορῶν γιὰ τὸν M. du Plessys». Τὸ γεγὸς του προσφώνησαν οἱ κ. κ. Ernest Raynaud καὶ Vincent Muselli, ὁ πρῶτος ἔξ ὀνόματος τῆς Ρομανικῆς Σχολῆς, ποὺ ἦταν μαζί με τὸν M. du Plessys ὁ ἰδρυτὴς τῆς, καὶ ὁ δευτέρου ἔξ ὀνόματος τῶν νέων λογοτεχνῶν.

Ο ROLLAND ΓΙΑ ΤΟ GANDHI

Ἐδῶ καὶ λίγες μέρες δημοσιεύτηκε στὶς ἑφημερίδες ἡ εἰδηση, πὺς ὑποβλήθηκε στὴν Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση αἴτηση ν' ἀποφυλακιστεῖ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἰνδῶν ἔθνικο-φρόνων Γκάντι ἐπειδὴ εἶναι ἀρρωστος.

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ τὸ περίφημο βιβλίον τοῦ R. Rolland γιὰ τὸν Γκάντι, ποὺ τελειωμένο τὸ Φλεβάρη τοῦ 1923 κυκλοφόρησε σὲ ἑνατη ἔκδοση τοῦ Stock τὸν περασμένο μῆνα.

Ὁ Rolland ἀκούραστος καὶ φλογερὸς ὑμνητὴς τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀλήθεια διαγράφει καὶ χαρακτηρίζει σὲ ἀδελφές, μεστὲς γραμμὲς τῆς διάνοησης καὶ τῆς δράσης τοῦ μεγάλου Ἰνδοῦ, ποὺ με βοήθον τὸν Ταγκὸρ προσπάθησε ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ν' ἀπαλλάξει τὸ ἔθνος του ἀπὸ τὴν κυριαρχία ἐνὸς ἄλλου ἔθνους. Παρακολουθεῖ βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἰδεολογικοῦ κόσμου τοῦ Γκάντι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσοδοῦ του στὴν κοινωνικὴ ζωὴ ὡστὴ στιγμὴ τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἰνδικῆς ἐπανάστασης καὶ τῆς φυλακίσεώς του. Ἐξετάζει τὴν δράση τοῦ Γκάντι ἐπὶ εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια στὸ Τράνσβααλ ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων ὁμοεθνῶν του. Σημειώνει τὴν προθυμία τοῦ Γκάντι νὰ βοηθήσει τὴν Ἀγγλία στὸν Μεγάλον Πόλεμον καὶ τὴν ἀπογοήτευσί του κατὰ τοὺς πρῶτους μεταπολεμικοὺς μῆνες, ὅταν κατὰλαβε πὺς δὲ θᾶχαν νὰ κερδίσουν οἱ Ἰνδοὶ τὴν ὑποσχρημένη ἀνεξαρτησία τους γι' ἀνταμοιβὴ τῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων στρατιωτῶν ποὺ πρόσφεραν γιὰ τὴν εὐδόωση τοῦ Ἀγῶνος. Ἀναφέρει ἑνα σοφὸ λεπτομέρειες καὶ περιστατικὰ. Καὶ τελειώνει με μιά γεμάτη ἔξαρση καὶ λυρικὴ διάθεση ἀποστροφὴ πρὸς τὸ Ραμπλιτραναᾶθ Ταγκὸρ καὶ τὸ Γκάντι, τὰ δύο ἡρωϊκὰ πνεύματα τῶν Ἰνδιῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος.

NEA GRAMMATA

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ὁδὸς Σταδίου, 42

(Βιβλιοπωλεῖ ν Γ. Βασιλείου)

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐσωτερικοῦ γιὰ ἕνα χρόνο	δρχ. 35
Ἐξωτερικοῦ » » »	φο. 35
Ἀμερικὴ	δολ. 7

NEA GRAMMATA

REVUE LITTERAIRE MENSUELLE

DIRECTEUR : ATH. G. KYRIAZIS

BUREAUX : rue de Stade, 42.

(Librairie, G. Vassiliou).

ABONNEMENTS

Étranger	fr. 35
Amérique	dol. 7

NEA BIBLIA

Αἰγ. Στ. Δάφνη : «Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς», μυθιστόρημα.— Ἐκδότης I. N. Σιδέρης Ἀθῆναι

Ἄδ. Α. Πάπαδημα : «Ἡ Ρόζα καὶ ἄλλα διηγήματα» Ἐκδότης I. Δ. Κολλάρος Ἀθῆναι
Πάνου Δ. Ταγκοπούλου : «Γυρίσματα στὸ ξέφωτο».— Ἐκδότης I, N. Σιδέρης Ἀθῆναι.

«Οἱ Νέοι Διηγηματογράφοι».— Ἐκδότης Ἀρ. Πάλλης Ἀθῆναι

Ἀθ. Γ. Κυριαζῆ : «Ἐπιτάφια Ρόδα».— Ἐκδοτ. Οἶκος Γ. I. Βασιλείου Ἀθῆναι.

Θ. Ντοστογιέφσκι : «Ταπεινοὶ καὶ Καταφρονημένοι».— Ἐκδοτ. Οἶκος X. Γαλιάρη καὶ Σια. Ἀθῆναι.

Αἰγ. Ζολά : «Τὸ ἀνθρώπινο κτήνος».— Ἐκδοτ. Οἶκος X. Γιαννάρη καὶ Σια Ἀθῆναι.

Πιερ Λοτί : «Ὁ φαρᾶς τῆς Ἰσλανδίας».— Ἐκδοτ. οἶκος X. Γαλιάρη καὶ Σια Ἀθῆναι.

Ἄν. Τόρχωφ : «Οἱ ἀναποδιὲς τῆς ζωῆς».— Ἐκδοτ. Οἶκος X. Γαλιάρη Σια Ἀθῆναι.